מחיר החתימה על „המצפה" עם ההוספה הספרותית החדשית:

באוסטריא-אונגריא:

לשנה . . . . 7 כתרים
לחצי שנה . . . 3.50 „
לרבע . . . . 1.75 „

באשכנז:

לשנה. . . . —.8 כתרים

ביתר הארצות:

לשנה 9 כתרים — 9.50 פראנק.

על „המצפה" בלי ההוספה הספרותית אין לחתום.

אין הנחה מהמחיר.

המצפה

עתון שבועי

לכל עניני החיים, לספרות ולמדעים ולכל עניני היהודים

••••••••• יוצא לאור בכל ערב שבת •••••••••

מחיר מודעות אי הוכ־ות לנפטרים לפי גדל השטח.
ברכת מז"ט חצי הכתר. בראש הגליו שני כתרים.

גליון בודד 12 הלר.

מכתבים בלתי חפשים לא יתקבלו. כ"י, שלא נדפס, לא יושב לבעליו. המשנה מקומו עליו להודיענו מיד לא רק שם מקומו החדש, כ"א גם שם מקומו הקודם.

האדרסה לבית המערכת ולאדמיניסטרציה:
„Hamicpe"
ul. Św. Sebastyana 32, Kraków.

קראקא, ה' סיון הרס"ו. גליון כב Kraków, 1 Czerwca. 1906.

לתקנת הבינונים.

אי אפשר אמנם להכחיש, כי מלבד אחינו המתבוללים, השמחים אלי גיל, כי ימצאו קבר, להשליך בו את עמנו ולסחור בנפשותיו, ומלבד אחינו, שאין בהם דעת להבין, כי השחפת הנוראה אחזה בעמנו ונחוץ לעסוק ברפואות עוד נמצאים בינינו ישרי לב, המרגישים בצרת עמנו; אולם לא כל אחד — ואולי אין גם אחד — מרגיש את הצרה במדה הראויה. יש מי שקורא בעתונים על אדות המצב האומלל של עמנו, ובאנחה קרה או חמה אחת, אשר יפזר בנדבת רוחו, נתקררה דעתו; אחד יניע גם ראשו. החכמים והטובים שבנו מפיגים צערם בכתיבת שירים, פליטונים ומאמרים חמים בעתונים על אדות מצבנו, ובאבן מעמסה הם מריקים מעל לבבם. אבל בזה עוד לא נעשה מאומה לרפאות שברנו או גם לעצור מעט בעד המהלה המהירה.

לפני חג הפסח עורר החכם ד"ר זינרייך במאמרו הנמרץ, את עמנו לאספה ולהסתדרות כללית. דנתי אז בלבי, שדבריו לא יעשו פרי. מי שמכיר את ההולשה המוסרית המקפת את עמנו בכלל ואת מנהיגיו בפרט, נקל לו לדעת, שגם קולות כרעמים ובלפידים נוראים, אשר יבואו מלב חכם עברי, שעוד דם יהודי נוזל בעורקיו. לא יהדרו אל מעמקי לבות בני עמנו. נמוס ישן הוא בינינו, ת"ח שאמר דבר הגון מזניחים אותו בשאט-נפש. אינה דומה קריאת הד"ר ביק ליום היהודים לפני איזה שנים, שחסידים, רבנים ונאורים וגם ציונים אחזו בשולי בגדיו וירוצו אחריו, לקריאת חכם, שעוד ריח יהדות נודף ממנו. תענוג מיוחד הוא ליהודי דורנו, להתאבק בעפר יהודי מתבולל המשסה בהם כלבו; זה חכם יקרא ומצוה לשמוע דברי הכמים. לו היה הד ר ז"ר כותב מאמרו פולנית בעתון פולני אנטישמי, אולי היה יכול לקוות, שדבריו ידבקו בלב שומעיהם; אבל עתה שכתבו ב„המצפה" ובלב עברי חם, הכל יפנו לו ערף. האמת נתנה להאמר, שעוד שאלה גדולה, אם יעלה בידינו, כאשר יתאספו ויתאגדו כל מנהיגי העם להקל מעט את מחסורנו החמרי והרוחני, שקשה לשאתו עוד. כי, אף אם יקדישו גבירי מדינתנו, אשר נער קטן יספרם, חלק השוב מרכושם לטובת הכלל (!) אין הקמץ משביע את הארי הרעב הזה. נקל לנבאות, שגם אם ניסד, בהשתדלות נמרצה, בתי מלוה והרשת, להמציא לאחינו כסף וסחורה בזול, כפי הרצאת הד"ר ז"ר, לא יתקימו י"ב חודש, כבריה, שאין לה עצם. „בבתי-ספר שונים לאומנות, למסחר ולהרשת המעשה" אין עוד לאחינו פה צרך, כ מדה ממוצעת אין בנו, מי שיש לו בן מגדלו פ"א ואפילו בבית ספר למתחילים לא יניח אותו לבקר, או— שולחו לגמנזיום ומגדלהו כנכרי גמור. ואם ימצאו אנשים פרטים החפצים ללמד את בניהם אומנות, לאלה יספיקו בתי-ספר מיסודו של הברון הירש. וכן לא נוכל לשים עינינו אל ענינים רוחנים, לשאלת הרבנות והנהגת הקהלות, כי אין ספק שהרבנים יעמדו מרחוק, מהם מהמת פחד, ומהם מחמת פניה צדדית: פן ידברו מירושת הרבנות ולמי מהם אין בן, או נכד או התן, או פן ידברו על אדות קנית הרבנות והרב הזה או אחר יודע, כי הוא נושא קורה בין עיניו. המה סבורים עתה לצאת י"ח בהפוליטיקה הפוטמקינית: ליפה ולהחליק הבנין מבחוץ, בעוד שבפנים הכל הרוב ופרוע מאד. יסדו ישיבות בכמה עירות, כאלו התאונן מי באזניהם, שחסרים לנו רבנים ודיינים, בעוד שאלפי ת"ח, שהגיעו להוראה, הם נעדרי לחם, בגלל הסדר הרע השורר בינינו.

אפס, עוד אין זה טעם מספיק לחבוק ידינו ולהשאר בשויון-נפש נגד גורל עמנו, בטרם נסינו לבקש לו עוד מזור ותרופה. אם אין בכחנו לעשות שלום בין המפלגות השונות ולהכרן לדאוג ביחד להיטב את מצבנו הכללי בכל מה שאפשר, עכ"פ עלינו לפקח על מצבנו אנו, הבינונים, כי מצבנו רע יותר ממצב המפלגות הקיצוניות, שלא נהיה אנחנו נושאים הר גדול בלי הפסק ובלי לנשם חפשי ולהניח מעט, בעוד שאחרים ישאו רק אבן ועומדים לפוש בכל פעם. אם ירע לקלי הדעת יפיגו את צערם בשחוק קלפים ונשפים, בתיאטראות ובתי המזנון, ופונים לעזרה אל חבריהם; הפועלים הם מסודרים היטב ועוזרים זא"ז ומשתעשעים בשעות הפנויות; החסידים מסודרים היטב, הם עוזרים זא"ז עזרה חמרית ורוחנית מתענגים על רוב טוב כחג ועושים גם כמה חגים יתרים. כל הכתות האלה כמעט שאינם מרגישים טעם גלות. רק אנחנו הבינונים, גרעין העם, הננו נלחצים תחת כבד הנטל, ואין לנו למי לפנות לעזרה ולשית דאגותינו, כי נפרדים אנחנו כצאן בלי רועה, איש לעברו, באין עוזר וסומך. ומלבד זה עוד הננו סובלים רדיפות פנימיות מאחינו הקצונים משני ההפכים. ואין לנו

פיליטון.

אביב היהודים בשירי מאריס ראזענפעלד.

אכן נשתנו העתים! היו ימים והם לא רחוקים, שמשכילינו וסופרינו לא התענינו כלל בשפה המרברת, פשוט, התבישו לדבר ומה גם לכתב בשפה הזאת, מבלי התחשב כלל עם ההמון היהודי, שרובו ככלו אינו מבין בשפה אחרת. הרבה יותר מאחינו הסופרים התענינו בה נוצרים מלומדים, ביחוד הכמי אשכנז כמו: כעשענשטיין, מינסטער פפייפער ועוד, המה שמו לבם לחקרה ולדעת את התפתחותה והתפשטותה בין היהודים. רק בעשר השנים האחרונות בא שנוי נכר במהלך היינו; סופרינו החלו להבין, כי למען פתח את דעת ההמון, למען תת לו מושג ממהלך הייו, נחוץ, שידברו אליו בשפה המובנה לו, בשפה שהוא משתמש בה בדבור. ומני אז החלה הספרות הזרגוניה להתפתח ולקבל צורה נאוהה, צורה אירופאית; מני אז קמו סופרים ומשוררים עממים, שהזרו אל תוך היי היהודים ויתארום בכל צבעיהם ורשמיהם, לאט לאט בראו ספ־ות יהודית הגונה, שהביאה אור במחשכי גאות יהודי הגיתו העלובים. די להזכיר את שמות הסופרים והמשוררים העממיב: פרץ, ספקטור, אברמוביטש, פרוג, א"ש, שלום עליכם, בעל-מחשבות ועוד, שהעשירו את הספרות הזשרגונית ויתני לה פנים נאוחים ביצירותיהם הפיוטיות והנשגבות, שאינן נופלות בערכן מהיצירות הספרותיות של הסופרים בשפות אחרות. ככה הלכו והתרבו בה סיפרים בעלי כשרון, שפעלו על רוח ההמון היהודי ויפתחו את הרגשותיו ונטיותיו הפנימיות. ביניהם לוקח מקום נכבד משורר הגיתו מר מאריס ראזענפעלד, זה הכוכב החרש, שהופיע על שמי הספרות הזרגונית בשלש השנים האהרונות, ויקן לו לב כל קוראיו בשיריו, שקסם טמיר ונעלם שפוך עליהם. מר ראזענפעלד מצטין לא רק בכשרונו הפיוטי, בדקות הרגשתו, כי אם גם בסגנונו העשיר, בשפתו המלאה חן והוד, בחרוזיו המצלצלים, שאין דוגמתם בספרות הזרגונית. את כשרונו הנפלא והנשגב נוכל להכיר מתוך שירו „דער יודישער מאי" שבו הוא מבליט יותר מאשר בכל שיריו את צער האומה הישראלית, את יגונה הפנימי, וגם את תקותיה המזהירות ושאיפותיה הכבירות. הלא כה דבריו:

ווידער איז דער מאי געקומען,
מיט זיין צוימער, מיט זיין פראכט.—
אלע גראזען, אלע בלומען
האבען ווידער אויפגעוואכט,
וויערער בליהט עס אויף די פעלדער,
ווידער גרינט עס אין די וועלדער,
ווידער גלאנצט עס איבעראל,
וויערער זינגט די נאכטיגאל. —

ביחד עם כל היקום יתעורר גם האדם להחיה, הוא מרגיש את עצמו בריא, עלז ורענן, המון דמיונות קסם ותקוה נשגבות הודרים אל לבו ומפיהים בו ריח היים הדשים:

גלייך פאנגט אן צו גרינען, בליהען
יעדעס מענשליבעס געפיהל;
וואונדערשעהנע פאנטאזיען
ציהען דורכ'ן הערצען שטיל;

ובין [illegible] ה השמחים והעליזים לקראת בוא האביב, בין [illegible] המשכים את פניו בתרועה, נפגש באחד, הוא [illegible] האביב לא התדרנה אל אזנו. הוא הולך [illegible]חה וראשו שקוע לארץ מעצב ויגון נורא המדכא את היתו. מראה האביב לא יפעל עליו במאומה:

איינזאם מיט זיין שווערען קומער
געהט ער אבגעלעבט און מיעד. —
ווייל זיין געשמאקער מאי, זיין זומער

אף נחמה כל שהוא להחיות נפשותנו.האם כח אבנים לנו?

החובה איפא על בעה"ב הבינונים ביהוד אלה, שעוד לא כבה בקרבם שביב הדת, לשלוח ציריהם למקום אחד. שמה נטכס עצה, להתבצר היטב מבפנים, איש את רעהו יעזור, להיטב את מצבו הפנימי בעצה ותושיה. ונהיה לא רק אחים לדעה, כי-אם גם אחים לצרה. וכאשר יעלה בידנו להתבצר מעט מבפנים, יהיה בכחנו להיות באי כח העם גם מחוץ, להקל גם המצב הכללי ע"י דרישותינו מאת הממשלה, כאשר דרשו עד כה המתבוללים מן הממשלה הכל בשם העם שלא מרעתו ואף נגד רצונו. אז תגדל מפלגתנו ותפרה וחכריה יתרבו, כי אוהבי עשיר רבים.

Ch. Kawe.

ענינים מדינים.

המשבר באוסטריא. כאיש אחר התאחדו בשבוע הזה כל המפלגות בפרלמנט האוסטרי, לקום בכל עוז נגד אויב כללי, אונגריא, שהתעוררה אחרי השלום עם מלכה ותגדל עקב על אוסטריא ישבנתה. כשכר השלום שעשתה עם הקיסר הרשה לה לקבוע לעצמה את מכסי הגבול כתור ממלכה עומדת בפני עצמה, שיתאימו אמנם למכסים הקבועים כאוסטריא עד שנת 1917 (שאז תכלה הקביעות המשתפת), אבל הקבועות ההיה, עכ"פ למראית עין, לאונגריא לבדה כתור ממלכה הכורתת ברית עם אוסטריא ולא כחלק מהממלכה הכפולה. את ההבטחה הזאת הבטיח הקיסר לממשלת אונגריא מבלי שאיל את פי המניסטריום האוסטרי ובלי הסכמת הפרלמנט האוסטרי. הדבר עורר התמרמרות עצומה והמניסטריום האוסטרי התפטר מיד, כי לא יכול לקבל עליו את אחריות הדבר. אוסטריא מביאה קרבנות גדולים בשביל אחדות הממלכה הכפולה, בלי תועלת לעצמה, רק למלאות בזה רצון המושל, כי כהוצאות המשותפות לשתי הממלכות נותנת אוסטריא שני שלישים ואונגריא רק שליש אחד וחלק גדול מברית המסחר, שנכרתו בין הממלכה הכפולה ובין ממלכות אחרות, הוא רק להועלת אונגריא ולנזק איסטריא; בריתות המסחר כבר נעשו וגם התאשרו ע"י המושל ועתה אחרי שקבלה אוסטריא על עצמה את המשא הכבד עוד לי"א שנה תקבע אונגריא מכסי הגבול מיוחדים, וזהו מעל באוסטריא. המניסטר החכיב לכל המפלגות הנסיך הוהנלוהע וחבריו עזבו משמרתם אחרי ממשלת ד' שבועות קטועים ולא יכלו עוד גם צירי מועצת הממלכה לשבת חבוקי יד. ויתחברו כלם למחות. דברים קשים מאד נאמרו כלפי נושא העטרה מפי כל ראשי המפלגות, אף מפי המתונים. אחרי התפטרות המניסטריום לא הזמין נשיא הפרלמנט את הצירים לישיבה, למען חשוך את הדברים הקשים. בתור דמונסטרציא נקהלה מועצת הממלכה מעצמה בלי הנשיא וסגניו והחלט פה אחד מחאה נגד המושל, והזהר הזהירה, שאם ינעול את הבית לאיזה זמן אז יתפטרו כל מלאכי הדלגציות, שנבחרו ממועצת הממלכה, לקבוע ולאשר את ההוצאות המשותפות. ממחרת ביום ד', הכרח הנשיא להקהיל את הפרלמנט וכמעט פה אחד החליט, לבלי תת לאונגריא רשות לקבוע מכסי גבול מיוחדים. אם רוצה היא להפרר הפרד לגמרי בכל דבר, למען לא תשא אוסטריא בעול אונגריא, אבל לא להפרד מעט מעט. — את התרגזות הרוחות נראה מזה, ששמועות התפשטו בשבוע הזה בכל העולם, שקיסר אוסטריא נכון למסור את בסאו ליורשו מאין יכולת לצאת מן המבוכה. לאשרנו לא התאשרה השמועה. הקיסר יעד את הברון בעק, סגן המניסטר לעבודת האדמה, לכונן מניסטריום חדש מהוך הפרלמנט, שהוא יעמד בראשו. חוק תקון הבחירות הוא עתה בסכנה.

הדומא הרוסית. ראש המניסטריום גורמיקין הביא אל הדומא את תשובת מועצת המניסטריום על המענה, שערכה על מאמר הכסא של הצאר. המניסטריום משיב פניה ריקם בכל משאלותיה והוא מרמז לה, שאם תוסיף להתערב בדברים שאינם שייכים לה, אז רעה תהיה אחריתה. בהרחבה זכות הבחירה תעזר הממשלה, אבל לא באה עוד העת לזה, כי עוד רחוקים ימי הבחירות. בזהירות יתרה תתנהג הממשלה בהטבת מצב האכרים והפועלים, בהוצאת חוק של חובת הלמוד לכל, בהטלת מסים על העשירים, בשנוי סדר הממשלה במדינות הסמוכות לגבול בשום לב להכונת האיצות ההן (לבלי אמור אוטונומיה לפולן, ליטא וכו'). נבברות ההצעות על אדות חרות האיש, הדעות, הדפוס, האספות והחברות, אבל ביצירת חקים כאלה נחוץ לתת אמצעים בדוקים ביד הפקידים, למען ישמרו, שלא ישתמשו בזכיות האלה לרעה; כלומר חרות הנתן, אבל הרשות ביד כל פקיד ושוטר לבטלהי כן היה תמיד ברוסיא גם קודם הקונסטיטוציא. חקי רוסיא אינם הגרועים בכל העולם, אבל רשות היתה ביד כל פקיר לבטלם. בדבר חלוקת קרקעות המלכות, הממשלה והכהנים וקרקעות הנסיכים לאכרים העוברים כהם לא תשמע ולא תאבה הממשלה, כי ההון הפרטי הוא יסוד כל ממלכה ואסור לנגוע בו, אבל הממשלה העזר את האכרים גם בלא זה (להשתיקם כשוטי הקוזקים). לעשות את המניסטרים אחראים כעד מעשי הפקירים זה יוצא מחוג פעולת הדומא. מצב המלחמה לא יבטל, כל עוד יקרו מקרי רצח וחמס. כאלו היה רצח הפקידים האכזרים רק סבה לרשעת האדמינים-טרציא ולא תולדה שלה ואין הממשלה רוצה לדעת, שאם אך תשים גבול לרשעת הפקידים מיר יחדל העם לרצחם נפש וכל המרידה תשוב למנוחה. סליחה לפושעים מדיניים לא תתן הממשלה, כי אין "העם" (כלומר שרי החצר והמאות השחורות, אשר ישכרו בכסף) רוצה בכך. סליחה תנתן רק לנאשמים, שאינם מפריעים שלום הארץ- כל הדוברים אחרי המניסטר גנו את דבריו במנאמים מרעישים ובסוף החליטו כמעט פה אחד לדרוש התפטרות המניסטריום.

אנגליא והשלום. הוכוח, שהחל בבית התחתון של מועצת הממלכה באנגליא ע"ד בטול ההכנות התדירות למלחמה, המציקות לעמים ואוכלות מיטב עמלם, הוכוח הזה עבר גם אל הבית העליון. גם שם דרשו, שתתחיל ממשלת אנגליא בפריקת הנשק, לפתוח לעמים פתח לשלום. הדוברים הראו, כי רוב הממלכות נוטות לשלום, וכשמחה תסכמנה לחדול מההזדינות התמידית. רוסיא אין לה כח להזדין, אוסטריא רוצה תמיד בשלום, צרפת כבר חדלה לשאוף נקמה באשכנז ובבריתה עם אנגליא נקל להטותה לפריקת נשק, איטליא מצדה דורשת פריקת נשק, אמריקה לא הזדינה כלל, רק אשכנז לבדה היא אבן הנגף, משם פתחה הרעה, היא הניחה על כל העמים את המשא הכבד של הכנות למלחמה בלי הרף. בגאותה רוצה היא לעמד בראש הממלכות וככל אשר יעסלו העמים לעשות כמעשיה, מידאתם מפניה, כן תתאמץ היא להוסיף להזדין, למען התחזק מכלם, וזה עד אין סוף, עד אין גבול. העמים רובצים תחת משאם והמלחמות מתרבות יותר מבכל הזמנים, והמלחמות הן מטבחות של השמדה וכליון וחרבן. ע"ב על הממלכות להתאחד, לכוף את אשכנז, לחדול מהזדין. ראש הממשלה הסכים לזה. אנגליא תעשה את הצעד הראשון.

על המצפה.

המבטא העברי.

ח.

במלים עבריות בודדות, הנמצאות בספרי יון ורומי, נכיר עוד יותר את עקבות המבטא האשכנזי: השם "בָּמָה" הוא עברי וביונית βωμός, בלי כל ספק לקחוהו היונים ממנו על ידי הכנענים (הפניקים); כי ביונית אין כל שרש לשם הזה (βαίνω = צעד, אין לו ענין עם מזבח. מהשרש הזה בא βῆμα = בימה הידוע בתלמוד). הקמץ בא איפא אל היונים בתמונת ω. כמו כן יַיִן (לפנים וַיִן. הו' תהפך בראש המלה לי': יָלַד — יוֹלֵד), ביונית οἶνος, ירושלם ביונית ורומית Hierosolyma; את הקמץ של הש' נמצא אצלם בצורת o ואת הצרי של הל' בצורת y (i) כחלק האחרון של המרכבת. נצחון החלק האחרון שבהרכבה נמצא גם בחלם של "שׁוֹפֵט" בשם sufes, sufetis אשר קראו הרומים לשני השופטים אשר בקַרְתָּה חדשה עיר מלחמתם (כידוע דברו הקַרְתִּים כעם, אשר יצאו ממנו, הצידונים, עברית). את העיר הזאת קראו Carthago, והיונים קראו לה Καρχηδών. שני העמים שבשו את השם "קרתה חדשה" ויקצרוהו; אבל לשניהם נשמעה התנועה הקיצונה (שָׁה) כעכור הטעם אשר עליה היטב בקמץ אשכנזי; היונים הוסיפו נ' כסוף על פי דרכם, כן עשו גם הרומים בעצבים המצטרפים (ginis). כן הוא גם בשם Hanno = חַנָּה (גם בתלמוד שם איש) ובשם Dido = יְדִידָה, בונת העיר. במקצת מדברים יונים בטאו את התנועה υ לא מזוגה מסגירת שפתים וחך בü באשכנזית, כי אם בסגירת שפתים לבד (u). על פי המבטא הזה קראו היונים לצר Τύρος בנצחון החלק האחרון שבהרכבה; כן הוא גם השם κινύρα = כִּנּוֹר. לפעמים העתיקו את החלם בתנועה המרכבת αυ הקרובה לו Ἐμμαῦς = הַמֹּצָה. גם היום יש אנשים באשכנז המעתיקים את החלם בau. [1]) את השם משה העתיקו Μωυσῆς. ההעתקה הזאת נאותה לחלם מכלן, אבל אין תנועה כזאת ביונית והיונים לא ידעו לקראה ולכן עשו נקֻדתים על v̈ להפרידו מω. ההעתקה הזאת נשארה בפלנית Mojżesz (לפנים Moyżesz). איננו פרי השפעת מבטאנו הפלני; כי בל צורת השם יונית וגם החק הקדום, אשר הפך ז' לש' רבה וס' לש' קשה, בבר פעל עליו.

[1]) ביהודית דחה החלם העברי (בטרם עבר לoi) את המרכבת האשכנזית ולכן נאמר תחת Haus — Haus.

האבען לאנג שוין לאנג פערבליהט!

על פניו פרוש צל עוטה, ולבו מלא כעס ומכאובים:

דורך זיין הערצען
ציהען שמערצען,
אלטע וואונדען
צו געבונרען.
מיט עראינערונגען אלטע, —
מהים, מתים, טרופעס קאלטע,
אלטע יוגענד, אלטעס גליק.

הכל זר לו, זר לו האביב הנעים עם כל חמודותיו, זרים לו החיים המקיפים אותו מסכיב, זרים לו הצפרים הנעלמות, הפראים הנחמדים המרהיבים בת עין בשלל צבעיהם, נרמה לו, כי המה שוחקים למשכתו. אך המשורר גוער בם בנזיפה:

לאכט ניט בלומען, נאר ניט שפעטען!
איהר זייט שעהן, — געווים, געווים!
דאך פיעל שענערע צעטרעטען
האט דער יוד מיט די פיס„.

היו ימים שגם היהודי חי על אדמתו חיים טבעיים ושלוים, ובכחו הגדול וברוחו הנשגב הראה נפלאות גדולות, אז קנאו העמים באשרו, בינתו התפתחה, רוחו התרוממה על כנפי השירה:

דאמאלס האט דאס יודעל
פון אוואונדער רייכע פידעל
אויסגעקושט די שענסטע ליעדער,
וועלכע קלינגען קיין מאל ווידער
מיט רעם זעלכען זיסען צויכער. —

אך הור הזהב חלף לו, שונאיו ומקנאיו העצומים החלו להציק לו יותר ויותר עד שגרשוהו כלה מנחלתו, את מקרשו הרסו ואת ארצו החריבו ומן היום ההוא זה יותר מאלפים שנה, הנהו נודד מארץ לארץ, ובבל מקום שתדרך כף רגלו ישבע עמל והמרורים, יביטו עליו כגעל נפש, יציקו לו, וידרכוהו מנוחה, ובה נגוע ומענה הוא כל הימים, מבלי כל מרגוע לנפשו הנדכאה.

אך אל יפל רוחך עליך -- קורא המשורר אל העם האמלל — אל תברית את הקותך מלבך:

הערסטו יוד? פון וויטענס „שלום".
רופט צו דיר אנייער מאי.
וויין ניט, כיסט נאך ניט פערלוירען,
חאטש די ביסט פון ליירען מיעד.

נייע יאהרען נוטע יאהרען
ווינקען שוין צו דיר מיין יוד!

הנה ימים באים, ימים כבירים צחים, ימי מפעלים גרולים, התנועה הלאומית, שהתעוררה עתה, הולכת וכובשת לה מקום בכל שדרות אחיך ועוד מעט והקיפה את כל היהודים, בכל ארציה פזוריהם, ואז יקומו כלם כאיש אחד חברים, ודרשו את ארצם, את ארץ משאת-נפשם ואז:

וועט ווידער דיין אתרוג שמעקען.
גלאנצען וועט ריין אפעלזין (מאראנץ)
ווידער וועט זיך גאטט ערוועקען
און וועט ברענגען ריך אהין...

ואז הפרח עוד הפעם כשושנה בימי האביב, אז התחיה חיים נעימים ושקטים ואיש לא יגע בך לרעה:

קיינער וועט דיך מעהר ניט טרייבען
מיט זלזולים אהן אצאל;
אין דער היים וועסטו פערלייבען
שטיל און רוהיג ווי אמאל.

ככה מנחם המשורר את עמנו, מזיל נטפי מרפא על פצעיו האנושים ומחזק את התקוה הלאומית בלבו. —

נ. זיענעלבוים.

המלים האלה, אשר מקצתם כבר בא זכרם בספרות יון הקדומה, ועוד יותר כתיבת חלם. אשר נולד בכח טעם קל לפעמים מלא ו׳ בספרי נ״ך, ימריצונו להאמין, ששנוי הפתח הגדול לקמץ גדול, המקדם לפעלת הטעם הקל, החל כבר בימי בית ראשון ואולי עוד בימי השופטים; ואף על כל פנים לא לפני הוסד ישוב ישראל בתרשיש; כי לאחינו הספרדים נשאר הפתח הגדול עד היום הזה. באשר גם הפתח הגרול תחת פתח קטן תולדת הטעם החזק, נדע ברור, כי ישוב תרשיש נולד בין תקופת הטעם החזק לתקופת הטעם הקל. בתורתנו הקרושה נמצא חלם מחדש לפעמים מלא רק בטעם חזק (מקור נפרד). עלינו איפא להקדים את תקופת הטעם החזק עד ראשית הולדותינו. בנביאים וכתובים נמצאנו לפעמים גם בטעם קל וככל אשר יאחרו הספרים, כן ירבה החלב המלא.

הנה ראינו, כי המבטא, אשר נכנהו אשכנזי, לא נולד באשכנז [2]) ולא בימי רקבון שפתנו, כדברת שונאיו, אשר לאשרנו ולשמחתנו לא היה ולא יהיה בימי הימים על הארץ; כי כשלכת העלים הבלים אשר בעץ ישראל האיתן והעתיק תעמר מצבתו החזקה והרעננה כסלע בלב ימים ותשחק לכל הגלים הנגרשים ולכל הרוחות הסוערות. ואמנם המבטא האשכנזי לא נולד בעת ובמדינה, אשר על שפתנו להביא עדים על חייה, כי אם בעצם טהרה ובתקף זהרה בעת אשר נשאו בה חוזי יה את מדברותיהם כארץ מחמדנו על גוי ואדם, הנשמעות בכל הדורות ובכל העמים בקול גדול ואדיר. מעתה נדע, כי שנוי a לo בסורית של יעקביים [3]) הירועה לנו מראשית האלף החמישי הנהו לא רק מחזה, אשר לו חבור עם המחזה הזה בשפתנו, כי אם גם תולדתו, כאשר נראה אצלנו עוד בחצי האחרון של האלף השלישי. ואם ישאל השואל: האם עד כה גדול כח שפת הספרות הבלואה כבתי מדרש להשפיע גם על שפות חיות? תהיה תשובתנו, (מכלי להודות, כי אין כח גם ללשון, שאיננה כי אם שפת הספרות לבד, לפעל גדולות ונצורות) כי שפתנו העבריה לא נדחתה בגלות בבל משוק החיים כליל מפני המדברים הארמים, אשר בפי אבותינו, כרעת המון משבילינו, כי אם נשארה לבלל העם בשפת השכלה מדברת בבל ימי בית שני ובימי התנאים והאמוראים עד ימי מלכות ישמעאל. „בשתינוק מתחיל לדבר, אביו מדבר עמו בלשון הקדש" היה מנהג פשוט בישראל. בבתי הספר לא תרגמו את המקרא כי אם „קראוהו" ואף כי את המשנה בבתי המדרש. החכמים דרשו את כל דרשותיהם עברית ורק המתרגמנים תרגמו את הפרשה בבית הכנסת ואת הדינים בבית המדרש לתועלת „עמי הארץ". אנשים באלה, אשר לא ישמעו את שפת הכתב אשר לעמם ואף כי דברי חכמה בשפת הכתב, יש לעמים הנאורים בזמן הזה במדה מרבה מאשר היו בינינו אז. לרב דרשו גם בלא מתרגמנים וההמון הבינום, רק לפעמים שגו בענין (ע׳ למשל בפסחים מ״ב. „אשה לא תלוש אלא במים שלנו".) המשנה והתוספתא ובל מדרשי ההלכה (ספרא, ספרי ובו׳) בלם עברית, שני התלמודים ומדרשי האגדה רבם עברית והכל נמסר בעל פה מדור לדור, עד אשר באו הסבוראים ויעלום על ספר. גם בדברי חל השתמשו לרב בעברית (ע׳ שבת מ״א.). אם יש ספק בדברי נודר נדר, מה נבנס בבלל, קבעו חז״ל הלכה „בנדרים הלך אחר לשון בני אדם" אף נגד לשון תורה ובכלל הזה השתמשו תמיד בלשון הקדש, היא היתה איפא לשון בני אדם בזמנם. ואם אולי אפשר לרחק גדול ולאמר, שעל תרגום המלים האלה בארמית כונו, בשני מקומות אי אפשר לפרש כן בשום אופן: בנדרים ל׳: פסק ר״מ, שבבלל הבינוני „נולד" רק העתיד להולד, נגד לשון תורה ושם נ״א: פסק רשב״א ששם הקבוץ „דגה" כולל רק דגים קטנים נגד לשון תורה. שאלות בדקדוק כאלה בטח לא יתכן לפתרן בשפה אחרת, ולחנם נדחק הגאון שי״ר ז״ל בהקדמתו לספר „תגמולי הנפש" לישב דברי הרמב״ם ז״ל בפרושו לתרומות (פ״א, מ״א), הכותב בפשיטות, שלשון אבותינו בימי התנאים היתה עברית.

ד״ר יוסף זליגר הלוי.

[2]) יש לשום לב גם לזה, שתנועות כצרי וחלם האשכנזים אין בשפת אשכנז.

[3]) קרוב הדבר, שגם הסורים הנסטריים דברו כן ושקריאת זקפא (קמץ) בספרותם כa איננה כי אם שגיאת הלשנים, כשגיאתם בלשוננו. כי גם נקדניהם לא יבדילו בין תנועה גדולה ותנועה קטנה בבל התנועות ולמה בחרו להם רק ā וē (זקפא ורבצא כריא)? גם בסורית נלאו הלשנים לקבע גבולים בין פתחא לזקפא ובין רבצא אריכא לרבצא כריא ועליהם להודות, כי במשקלים ידועים גם הפתחא והרבצא אריכא גדולים. הלשנים דנים את הסופרים הנסטריים לטועים ונרפים וכנראה הם פוסלים במומם ובאמת זקפא ורבצא כריא הן הן ô וê הפתוחות מאד הידועות באנגלית ובעבור איכותן השונה ולא בעבור גדלותן קבעו להן הנקרנים סמנים מיחדים. ומכל מקום לא לתת חקרי שפה סוריה באנו.

הבטחון וראית הנולד.

הרבה כבר נכתב בענין הזה ולעולם לא יהיו הדברים יותר מדי, כי לא הבתה עוד האמת הזאת שרש חזק בעמנו ועלינו להעיר ולחזור ולהעיר. — כל מדה נבונה אם תרחק יד הקצה האחרון ולא תתנהל בשביל-הזהב, בתוך, אז תהפך לרועץ והיתה לאבן נגף למחזיקים בה. כלל גדול הוא, בי כל מותר אף למחסור והמוסיף אינו אלא גורע. אמתת הכלל הזה תתקים גם במדת הבטחון. אם אמנם מדת הבטחון גדולה מאד והבוטח בה׳ חסד יסובבנהו, זהו רק בטחון אמתי בלבב שלם, הנלוה אל מעשי האדם לצרך חייו וקיומו; אך הבטחון הנפרז על המדה, המואס בכל מעשה ופעלה וראית הנולד, ישפוך רוח תרמה ועצלות על הבוטח ויעור את עיניו מראות נכחה. המדה הרעה הזאת דבקה ברבים מאחינו. סבת הדבר היא, כי הסבינו לראות, כי דרכי בני ישראל בבלל ובפרט נפלאים המה ויש אשר הם נשגבים מבינת אנוש. קיום האומה בלה המרחפת באויר ותלויה על בלימה וקיום כל איש מאישיה בלי יסוד ממשי הוא נפלא מאד, ולא אחת בא הנסיון ומשיב חכמים אחור ודעתם יסכל. המראה הזה, נוסף על תמימות הנפש והרגש הדתי, ששרשיו מרובים בעמנו — גרם להם נטיה חזקה אל הבטחון, ומתוך שבני עמנו עלולים מאז להתהלך בצדי דרכים, ע״כ הפריזו גם בדבר הבטחון על המדה הררושה ויתרחקו עד הקצה האחרון. וזו אחת הרעות הגדולות, אשר תדכאנה את בני עמנו ביחוד בארץ הזאת. אלה שזכו לבנים ולבנות, משתדלים בכל עוז להקדים לתת נשים לבניהם ולהשיא את בנותיהם לאנשים, גם אם אין כל תקוה נשקפה להזוג החדש, בי יובל להחיות את נפשו ונפש זרעו. העשירים נותנים למצער מהר ומתן לבניהם ולבנותיהם ובכספם יבטחו, אך העניים בכל עמלם, שהם עמלים, לא יוכלו לתת לבניהם כ״א מעט או לא כל מאומה, גם הם זריזים מאד, לבלי לאחר את פרק הנשואים ולא ישימו לב, כי הבן לא למד אומנות ויש גם אשר לא הגיע עתו לעבודת הצבא, והבת לא תוכל להשתכר ובזמן הזה לא יוכלו בתי אבות באלה להתקים; אל כל המפריעים האלה לא ישימו רוב בני עמנו לב ולא יחפצו לשבר מחם, לדאוג על כל המכשולים העצומים האורבים בזמן הזה על נפשות בעלי עסק צעירים חסרי נסיון. „בטוחים הם". כי האלקים ישלח עזרתו מקודש. — אותות עורון ובטחון בלי מצרים באלה נראה גם במקצוע החנוך. ההורים לא ישימו לב, בי חובה עליהם לדאוג לאחרית בניהם, לכונן חנוכם על פי בשרונו של אחד ואחר ועפ״י תנאי הזמן והמקום. הם בוטחים ובטחונם מוציא אותם מידי חובתם; ואם נשאלם על בכה אז יורו לנו באצבע על פלוני ופלוני, אשר גם למו לא היתה מטרה בחלד ובכ״ז עתקו וגם הצליחו ויהיו לגבירים; גם בהליכותיהם ובעסקיהם המה יוליבם הבטחון הנפרז שולל וימריצם לברבר על קורי עכביש. מאין תפתר התחרות ההוללה, אם לא מן הבטחון המעור עינים? ראובן, שמעון ולוי יסדו למו חנויות של מעשי-ארג או של בשמים באחת הרחובות, ובכבדות הם מחיים את נפשותיהם ממסחרם הדל, מפני שמרובה מדת המסחר ממדת הצרך, ובכ״ז בא יהודה ופותח לו גם הוא חנות! ואם נשאלהו איך יעשה כדבר הזה באין כל תקוה, בי יניחו לו החנונים אשר קדמוהו מקום להתגדר בו, ומדוע לא יתן לבו לבקש לו מקום, אשר עוד לא התגדרו בו אחרים, יפטרנו גם הוא בתשובת בטחון; ובאמת יקרה בזה קבר לא רק לחבריו, כי-אם גם לעצמו, כמו שהורה הנסיון. קנצי למלין, בפנות רבות מחיי עמנו נראה את תוצאות המדה הרעה, היותרת על הבטחון באופן מבהיל. היש לבטחון הנפרז הזה יסוד בדתנו ובספרי המוסר? כל הבקי בהם יורע שאין לו כל יסוד, ואם אולי ימצא לו מעוז מאיזו מאמרים בודדים, שיש להורות בהם פנים שלא בהלבה, אבל מבללם של דברי רבותינו אנו למדין, בי עלינו לאהוב את המלאכה, לנהוג בחשבון וברעת ולהמנע מן הדמיון והתקוה הבוזבה. הן יש לאל ידי להביא חבולי חבולין של מאמרים המוביחים לדעת, בי חובה על כל אדם לבלבל מעשיו גם הקלים שבקלים בתבונה ובראית הנולר ומה גם הנכבדים ורבי התוצאות, ואין התמימות פוטרת את האדם מן החובה הזאת, אבל אדמה בי הקורא המשביל לא יובל לחשוב אף רגע קטן, בי לא כן הוא, ובי הדבר המפורסם הזה צריך לאותות ולמופתים?.

אמנם אם מצד הדת אין סמך וסער לבטחון הטפל, הנה החיים ותקון העולם עומדים וצווחים בברוכיא נגדו! סררי החיים בדורנו זה נשתנו וצרכי כ״א נתרבו ואינו דומה מצב דורות הבינים למצב הדור הזה. בעת שהיו אחינו מסתפקים במשהו, שצרביהם היו בתבלית המיעוט וספוקם ע״י רחמנים בני רחמנים קל מאד, אז אולי היה מקום לבטחון נפרז. אבל בימינו אלה, הימים אשר חפץ החיים גבר, והרבה מותרות נעשו לצרבים, עד בי גם בני דלת העם דורשים את מנעמי החיים, אשר בדורות שעברו לא השתוקקו להם גם העשירים, ועם התרבות הצרבים נעשתה מלחמת-הקיום קשה ומרה מאד. היוקר יאמיר ומזונותיו של אדם קשים בקי״ם; לעת בזאת חלילה לאיש ישראל להגביה עוף על כנפי הדמיון ולבנות ביתו על עברי פי פחת! עלינו לחיות בבטחון ממוצע ולהסיר את התקוה המבריקה מנגד עינינו ולהביא במקומה את הדעת והחשבון ולצרף אליהם את הבטחון באלקים בכבד ראש ובראית הנולד, ע״פ הכלל „אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה" או אז יבונו מעשינו ולא נהיה בתועי מים.

שמחה מאיר קארנבלויא.

לבידת הפרלמנט האוסטרי.

המון עם רב נושא דגל שחור-צהוב צר על בית מועצת הממלכה בווין וילבדהו ברעש ביום ו׳ שבוע שעבר, בלי שפך דם רב, מלבד נפצעים אחרים. הדבר נראה בסימבולי מעט. הממשלה האוסטרית נתנה יד לסוציאליים הבוגדים ובעזרתם היא מנהיגה זבות בחירה שוה לבל, לדבא את „איתני הממלבה" והאוסטריים הנאמנים למלבות, נושאי דגל שחור-צהוב, צרים על הבית ולובדים אותו. מי שאינו בקי בדבר יבול לחשוב בן. ובאמת מלחמה אקונומית היא, מלחמת לחם פשוטה. המעמדים נלחמים זה בזה. הפועלים והאברים יסדו להם באוסטריא חברות קנסום. למען המעיט בהוצאות הבית. הם מיסדים בתי מסחר של שותפות, הצוברים סחורות שונות ומחלקים אותן בין חניותיהם, שפתחו בבל עיר ובפר, למען לא יצטרבו לקנות דבר מיד החנונים היחידים, המרויחים מבל דבר בתור מתובים. בזה הרסו את מעמד החנונים השונים ומספיקי צרבי הבית. וזהו אמנם מטרת הסוציאליים, לבער אחרי המעמד הבינוני, שלא יהיו בארץ רק בעלי הון גדולים ופרולטרים, שאין להם בל, מלבד בח יריהם ואז תבא גאולתם, בי הפרלטרים הרבים יקחו את הרבוש מיד מתי מעט בעלי ההון ויעשוהו לקנין הצבור בשותפות. אבל הפרוצס הזה, שחשבה אותו התורה הסוציאלית בתולדה מחויבת של הרבוש הפרטי ויקוו, שבטול המצב הבינוני ימהר לבא — מתאחר מאד. אין עוד בל תקוה, שיבטל המצב הבינוני, שהוא לצנינים בעיני הסוציאלים. על בן נלחמים שני המעמדים האלה מלחמת יאוש. הסוציאלים והאברים עשו חברות קנסום והבינונים עושים חקי המלאבות, להגן על עצמם מפני ההתחרות.

הסוציאלים רורשים שווי זכיות ליהורים, למען הגיע בעזרתם להתבוללות כל העמים (יען כי אין ארץ ליהודים והם מפוזרים בכל כדור הארץ והם נוטים מטבעם לקוסמופוליטיזמוס, הם מקוים להרחיב על ידם את הרעיון הקוסמופוליטי, כלומר בטול הלאומים והגזעים, ועל כן הם מתמרמרים כל כך על התפשטות הרעיון הלאומי בקרב היהודים) והכע"ב הבינונים שוטמים את היהודים ורודפים אותם ושואפים לגזול זכיותידם, למען ינצלו מתחרותם. לנו היהודים גם שני הזרמים האלה מזיקים הם. חברות הקנסום של הפרולטרים גוזלות פרנסותינו בהור מתוכחים בין עושי הסחורות ובין הצריכים להן וחקי המלאכות והמסחר החרשים, שיגיעו בימים האלה אל סרר היום בפרלמנט, לטובת הבינונים, יחסמו בעדנו את דרך הפרנסה ויקחו מידינו את כל המסחר הקטן. ההתבוללות — שאיפת הסוציא-ליים — תמיהנו מות רוחני ולחצנו — שאיפת הבינונים, האנטישמים — תמיהנו מות חמרי. הננו נמצאים בין הפטיש והסדן, מלחמה עליני, מפנים ומאחור, „וישראל לא ידע, עמנו לא התבונן". ככה עבר עלינו גם המחזה האחרון הזה ואחינו לא יקחו מוסר. אזרחים בינונים מוכרי מזון ובעלי מרכלת קטנים מכל ארצות אוסטריא התאספו בבית מועצת העיר כווין, להלחם בחברות הקנסום המציקות להם ולדרוש מאת הפרלמנט, להחיש להוציא לאור את חקי המסחר והמלאכות החדשים ולשנות חקי חברות הקנסים. ואחרי האספה העצומה של רבבות בע"ב כאלה נהרו כלם אל בית מועצת הממלכה ודגל אוסטרי בידם, ובצעקות וברעש הבו את השוטרים אחור וישברו את שער הבית ויכנסו בו, והצירים האנטישמים עמדו לימינם וגם הם נלקו עמהם ע"י השוטרים. הדבר עורר רעש גדול בבית, הישיבה נפסקה, חרדו המיניסטרים, התפלצו הסוציאליים, בראותם את עצם יד הבינונים, שעור העצר בח להרעיש את הפרלמנט. תוצאות הדבר תהיינה, כי חוק תעודות לסוחרים חרשים ולמוזגים יצא בקרוב לאור וגזר דינם של יהודי גליציא יכתב ויחתם להשחתה ואבדן, על התרשלותם ורפיון ידיהם.

מהעולם הציוני.

אספת ועדי הגלילות בווין. בשבוע שעבר היתה בווין אספת ועדי הגלילות הציוניות של כל מדינות אוסטריא. שלשה ימים ארכה האספה. החלט להוסיף לעמל בכל עוז בעד זכות בחירה כללית ושוה ולהכון לבחירות למועצת הממלכה, להסים קנדידטים לאומיים בכל מקומות הבחירה, אשר ליהודים שם הרוב וגם קנדידטים יהודים ביתר המקומות למען השיג איזו תועלת. הפרוגרמה הלאומית לבחירות נקבעה. גם החלט לכונן ועד בחירה מרכזי, שבו יהיו אנשים מכל מחוזות הבחירות של היהודים. בווין תוסד חברה פוליטית לכל יהודי אוסטריא ולה יהיו סניפים בכל המדינות. ההחלטות האלה תבאנה לפני האספה הכללית של הציונים באוסטריא, שתקהל בקרוב לפי דרישות ציוני גליציא בקראקא או בלבוב.

מכתבים מערי המדינה

קראקא. בישיבת מועצת הקהלה ביום א' שבוע זה הודיע היושב בראש, ד"ר שמואל טילעם, כי הד"ר רפאל לאנרא נתן על שם בנו הנולד לו סך ת"ק כתר לבית החולים היהודי ובכל שנה ביום הולדת בנו יוסיף עד שני אלפים כתר, להחזיק שם מטה אחת מפרי הקרן הזאת. — הפרנס מר אברהם דייטשער שאל את הנשיא על אדות הבירה הכשרה, שהשתרלו שניהם לכונן בבית האסירים, איך מצב הדבר. על זה ענה הנשיא, בי הדבר צריך עדיין אשור ע"י המניס-טריום ובכל זאת כבר כוננו שם לפי שעה כירה בשרה ויהודי מבשל את התבשילים.

עתה בא על סדר היום ענין בחירת הרב אב"ר. הנשיא ד"ר טילעם פתח את הרבר, בהסבירו את הצרך שיש ברב וכבר הגיע זמן למלאות מקום הרב הנפטר. ע"כ הציע לבחר שלשה אנשים מכל קוריה מאנשי מועצת הקהל ושני אנשים מכל קוריה מחוץ למועצת הקהל, שיהיו יחד ט"ו איש, והם יהיו ועד הרבנות, להכין את בחירת שלשים האיש מן העיר, שיצטרפו אל הפרנסים לבחר ברב. והנה ראינו מחזה מתמיה ומפליא: ישנם פרנסי הקהלה הסוברים, כי אין צרך ברב כלל ועוד יותר מזה: בין אלה, שאינם רוצים ברב, ישנם פרנסים ממפלגת החרדים נושאי מעילים ארוכים והם הרוב בין המואסים ברב. חרדים ומתבוללים כורתים ברית פה בכל שעת הכשר, להתנגד לכל דבר יהודי, לכל צרך הצבור ולחתר חתירה תחת היהרות. — על דברי הנשיא קם הפרנם ר"ר לאקס וידבר בקנאה נמרצה נגד החפץ למנות רב בקראקא. „אין לנו חפץ ברב" קרא, כמדבר מתוך הכרה, וכמומחה לדבר העיד, כי בכל הקנדידטים אין אף אחד הגון למשרה הזאת. הוא רוצה, שישמיטו את בחירת הרב עד שיגמר דבר תקון סדר הבחירות למועצת הקהל ואז, כאשר יבאו אל חדר הקהל פרנסים מכל שדרות העם, אז יבחרו ברב. על זה ענה הפרנס מר אברהם דייטשער דברים עזים בקנאה רבה לכבוד הקהלה, בי אין איש כד"ר לאקס מומחה לדבר, לדין אם יש צרך ברב ולרעת אם ראויים הקנדידטים או לא. הקהלה צריכה לרב מיד וחלילה להשמיט את הדבר בתואנות. משנה נשיא הקהלה מר א. מרגלית מלא אחריו. בדברים נמרצים הסביר מה נחוץ בכל יום רב לקהלתנו. הפרנס מר יצחק בוימינגער הציע לעבר על הצעת ד"ר לאקס אל סדר היום ולא להשגיח עליו, כי ע"פ תקנות הקהלה אין להניח כסא הרבנות פנוי יותר מששה חדשים וחפץ עורך הדין ד"ר לאקס מתנגד לתקנות. הפרנס מר פינחס לאנדא — מן החרדים — הסכים לד"ר לאקס, בטענו, כי ישנם פה מו"צ, לפסוק שאלה באו"ה ודיינו, כל הרוצה ברב רק לטובת עצמו הוא דורש. הפרנס החרד מר משה ליב ארנשטיין גם הוא אינו רוצה ברב, כהמתבולל ד"ר לאקס. הננו רואים, שלא רק בדבר גאולת ישראל, בפוליטיקה פנימית וחיצונית תמימי דעים הם חסידי קראקא עם הסוציאליים, ב"א גם בדבר דתי במנוי רב נמצאם הולכים שלובי יד. הוכוח היה עז מאד, ההתרגשות הלכה הלוך וחזק. אף שהצעת ד"ר לאקס היתה שלא כהוגן נמנו וגמרו להביאה לידי מנין הדעות בסתר. במסירות הדעות מסרו י"ד פרנסים דעותיהם בשביל מנוי רב וי"ב נגד מנוי רב, כלומר להשמיט את הרבר עד שיבא אליהו בצורת רה"ק סוציאלי. ורוב י"ב אלה היו יהודים חרדים, שהתחברו אל הנאודים, להתנגד למנוי רב ורק הודות לשלשה חברי היכל הנאורים, שחוו דעתם בעד רב, בטלה דעת המתנגדים ברוב. חרפה, תבסה פנינו להודיע דבר מעציב כזה, כי פרנסים באי-כח יהודים חרדים התנכלו ביחד עם דקטורים מתבוללים, לדחות מנוי רב עד אין קץ, עד שיכנסו סוציאי יים אל חדר הקהל והמה יהיו המומחים, המה יורו את קהלת קראקא תורה ודת והמה יודיעו אותנו בחסדם את דעתם המבריעה, אם צריבים אנו לרב או לא. התאפקנו עד בה מחשוב את כל הטעמים הרבים על צרך רב אב"ד הגון בקהלהנו, כי לא חפצנו לעשות את הקהלה לשמצה ולדבת רבים והתקלות מתרבות מיום ליום. אבל אם יוסיף הועד הנבחר להשמיט את הדבר, נכונים אנחנו לפרסם דברים, אשר לא לכבוד יהיו לקהלתנו ונשאל את המתנגדים לרב, אם יכולים הם לקחת את אחריות המכשולים עליהם. האמת נתנה להאמר, כי החסידים האפתים דורשים רב מיד, אך אין להם עוז לתת חזוק לדעתם בגלוי. הם רק מתאספים בינם לבין עצמם ואינם משמיעים דעתם בחוץ. וראשי הקהל ירועים מדמים שבאמת אין צרך ברב, יען כי להם אחת היא... אוי לאותה בושה! — נבחרו לועד הרבנות מן הקוריה הא': מר מ. עהרענפרייז, נשיא הקהלה ד"ר שמואל טילעם ומשנהו ד"ר רפאל לאנדא, ומחוץ למועצת הקהל מקוריה הא': מר מ. דאטנער ומר וו. פרענקעל. מן הקיריה הב' הפרנסים מר שמואל לעבענהיים, מר פ. לאנרא ומר מנדל פאם, ומחוץ למועצת הקהל: מר אפרים ראקאווער ומר אהרן גאלדגארר. מהקוריה הג': משנה הנשיא מר א. מרגלית, מר יצחק בוימינגר ומר יוסף כרמל, ומחוץ למועצת הקהל: מר ש. שענקער ומר משה אניספעלד.

מכתב מבולגריא.

סופיא. בשבוע שעברה הגיעה לחוף עיר ווארנא אשה יהודית וילדיה באניה. הפוליציא הבולגרית לא נתנהם לעלות מן האניה והשיבם אחור לרוסיא, אף שבעל האשה התישב זה מכבר בווארנא. מקרים כאלה הם בבולגריא חזון נפרץ, בי ממשלתנו תחקה מעשי ממשלות אירופה הארירות, לעשות ככל מעשיהן וגם זאת הרבות אירופה בעיניה. — העתונים הבולגרים הזהירו את עמם, לבל יפתחו לזרים שערי ארצם בת קולטורה שפלה, פן יאכלו המה את כל טוב הארץ ולאזרחים לא ישאירו מאומה ויזכירו לו את הרעה, שהביא לעצמו לפני שנים אחדות בפתחו שערי ארצו לארמנים, בברחם מטורקיא בעת מרידתם בשולטן, והם לקחו מידי האזרחים את כל המסחר ואת כל האומניות ויגזלו לחמם מפיהם. מן המעשה הזה, שאירע להם עם הארמנים, הם למדים, שאין לפתוח שערי ארצם לזרים ימכל שבן לעברים, שהם כביכול פקחים מכל אומה ולשון. והתורה הזאת יצאה מעטי אותם הכתבנים, המרעישים עולמות בקולי קולות של צעקות באזני ממשלות אירופה על כל מקרה קל, שלא יקרה לאחיהם במקדון. נסתתמו עיניהם של אלה ולא יוכלו לראות מה שכתוב כתורת העם הנרדף בלי כל סבה ולקרא לעצמו: וגר לא תלחץ, כי גר היית והנך כארץ טורקיא. — בגלל רוב המותרות והקשוט, שאחינו יושבי העיר קאזאליק אוהבים להתקשט, התעוררו הנוצרים בני עירם, להביט על עדת ישראל בעיר ההיא בעיני קנאה ושנאה. ויקראו עצרה, להיעץ בסתר ולהתנכל על היהודים. ויחליטו באספתם: א) שלא לתת ליהודים לעסוק בשום מסחר ובמלאכה; ב) להרגילם שיתעסקו רק במכירת דלועים קלויים, שהוא עסק דל ונבזה, למען יתרוששו. והפוליציא שקדה לקים את ההחלטות, בחפשה למראית עין בחניות היהורים, אם לא ימכרו דברים אסורים מטעם הממשלה ותאסור להם הרבה דברים, שעד העת ההיא היו מותרים כמכירה. וביחוד אסרה להם הוצאת שמן ורדים, שרוב בני הקהלה מתפרנסים במלאכה הזאת. רק אחרי חדשים אחדים הבינה הקהלה את הרעה הנשקפה לה מחפושים כאלה. והתחל לטכס עצה מה לעשות. אך אחרה המועד ומי יודע אם תצליח עדת היהודים בקאזאליק לשרש את השנאה מלבות הנוצרים, שהתעוררה בכל חום אשה וישובו לחיות עמהם בשלום כבראשונה? יקראו נא זאת אחינו אוהבי המותרות והקשוט וידעו את תוצאות הלוקסוס, שהוא מקור כל רע ואסון הבא על עמנו. — בעיר ניש אשר לסרביה הסמוכה לעירנו נעלמה ילדה נוצרית. לעת ערב, בראות הוריה. שבתם לא שבה הביתה, יצאו לבקשה בכל פנות העיר ולא מצאוה. תיכף נכנס חשד בלבם, שהיהודים הרגוה, לקחת דמה לחג פסחם. בבל אשר הרבו לדבר היתה בעיניהם השמא לברי. ההמון התרגז ויאמר להתנפל על היהודים ולעשות בהם כלה. אפס, כי הפוליציא הגינה על היהודים ותשקט את רוח ההמון הסוער ותבטיח לו, כי היא תשתדל להפיץ אור על המקרה. אחרי ששה ימים מצאה הפוליציא את הילדה קבורה באחת פנות העיר. בזה עוד לא נצלו היהודים, אך החקירה והדרישה גלו גם את הרוצחים והם ט"ו איש. כבר הודו על פשעם, כי המה הרגו את הילדה בהאמינם, כי ימצאו במקום שפיכת הדם הון רב באדמה, בי כן נגלה להם בחלום הלילה. הרוצחים נאסרו ואחינו נצלו.

יוסף הלוי.

מקרוב ומרחוק

נגד מפקיעי השער. הדיגים בקראקא העלו את מחיר הדגים עד מעבר לכל הגבולים. מחיר קילוגרם דגים פה 3.20 כתרים. על כן יפה עשו חסידי גור, שקבלו עליהם לחדול מקנות דגים לשבת ויו"ט ואחריהם מלאו רוב החסידים ובעה"ב וזה שני שבועות שוק הדגים שומם ואנו ואבלו הדיגים. ראוי המעשה הזה להיות למופת לכל הערים, ולא רק בדבר דגים, כי אם גם בכל עניני הלוקסוס, המשחית והמכלה ממוננו. אולי יואילו חסידי גור לסולל דרך גם בלוקסוס של עורות יקרים ואבני שהם, הקובר הון עצים של עמנו. המתחיל במצות וכו'.

ע"ד משפט הילזנר. הקולות על העול, שנעשה במשפט הילזנר הולכים ומתרבים, כמו שהיה שנים אחדות אחרי שנחרץ המשפט הקשה חנם על דרייפוס. בחברה „להגין מפני האנטישמות" דרש עורך הדין ד"ר פרידריך עלבוגן על אדות העול במשפט הילזנר. בקצף יש לו ידע צדקו הראה על עוות הדין, שבעזרתה הוציאו שופטים משפט מות על אשמת רצח דתי. „המשפט נשפט תחת לחץ רשעים מחוץ, אשר ערבבו את הענין עד אין מרפא, הרעילו את הרוחות ויביאו את דעת הקהל לידי התלהבות של שגעון, בראו עדים ויסיתום לשקר בשבועה וישפיעו על השופטים המשבעים, לבלתי ראות נכוחה. הילזנר

יצא חיב לא באשר היה חיב, כי אם יען כן אבו האנטישמיים וכן דרשו בגלוי. מתוך עדת אנשים נלהבים עד כדי שגעון הובאו העדים, אשר היו ראיה לרצח דתי, מהוג הנשימה הזה של שנאה לוהטת והשפעת ההמון יצאו השופטים המשבעים, על כן בא מה שבא, כי כן מכרח היה לבא. המשפט היה נבלה שאין כמוה. המעשים מחוץ לבית הדין ולא המעשים בב"ד משכו אחריהם את המשפט החרוץ על הילזנר. לכן אני מאשים את הממשלה, שמשלה בעת ההיא, אשר בתתה רשות להרעיל בגלוי את דעת הקהל, גרמה את עוות הדין, אני מאשים את הממשלה ההיא, שצותה את הקטיגור להאשים את הילזנר אשמת רצח דתי. החוק נרמס ברגלים כאשר קפץ הקטיגור להיות כעצמו מסית את העם, בהגידו את טעם הרצח, שהוא צרך דתי. הדר החוק התחלל כאשר הגיד ראש השופטים בהוטנברג להילזנר: „אם שחטת את הנערה איננו יודעים, אבל כי עזרת לרצח הוא ברור", כל יסודות המשפט נהרסו כאשר נתן ראש השופטים בפיזק את מליץ אבות ההרוגות להאשים את היהודים ברצח דתי. משפט הילזנר החלט בטרם נקרא כתב האשמה. בשום ממלכה לא יהרץ משפט כזה, שהוא רק משפט נקמה. לא חנם הגיד ראש השופטים בפיזק למליץ הילזנר ד"ר אורדניצק, בי איש נקי נדון למיתה, והוא ידע מה אמר. לפי חקי המשפט מכרח הכל להיות כמו שהוא ואין להשיב. אבל מכרחים אנו למצוא דרך להוציא לאור משפט גם פה. לכן אערוך קולי מעל כל חלוקי המפלגות אל כל העולם התרבותי אל כל אלה, שעינם מורידה דמעה על צרת אחרים, למרחקי מרחקים אני קורא; שמעו! עלינו לתקן חמס נורא. הושיעו כלכם בטרם יעבור המועד.

גנבת נפשות. ה„איניון הישראלית מודיעה בירחונה בגליון האחרון על אדות גנבות נפשות חדשות. ביה"ד הגדול בווין בחן עתה משפט ביה"ד למדינה בלבוב. שחרץ משפט על פקיד הדואר יאבלונסקי, שהוציא נערה יהודית בת ט"ז שנה בעקבה מבית הוריה, למאסר חדש אחד. יאבלונסקי מצא את הנערה היהודית רעכא אלמיץ בבית נוצרי ונפשו דבקה בה. פעם אחת מצא אותה בחוץ ויושיבנה בעגלה ויוליכנה אל בית נוצרית ויחביאנה שם ימים אחדים. שם כתבה מפיו מכתב אל אבותיה, כי להציל את נפשה מדינה של גיהנם המירה דתה ותסע לרוסיא. משם שלח אותה אל בית הנזירות בקראקא ושם המירה דתה ותשב ללבוב. שם פגעה בה אחותה ותגד לאביה ויקח אותה בחזקה אל ביתה ותשב אל דת אבותיה. וביה"ד בלבוב חרץ על יאבלונסקי משפט מאסר לחדש. הוא הגיש תלונה על זה אל ביה"ד הגדול בווין, עתה נדחתה תלונתו ונוגב הנפש ירצה את עוונו. — אחרי הפסח נעלמה הנערה היהודית פייגא צימערמאן בת עשיר מבית אבותיה ותקח עמה גם אלפי כתר וכרים וכסתות. אנשים ראו בלילה מרכבה זרה ואחריה אדם רוכב על אפנים, עד כה לא נודע מקומה. פועל נוצרי אחד נחשד בגנבתה, כי עסק עם הנערה הרבה וגם נלקח אל בית הסהר, אך מאין ראיה יצא לחפשי.

קין. בווישניצא אצל באכניא נפלה קטטה בין שני אחים יהודים, קצבים. בראות האח הצעיר, כי יד אחיו על העליונה תפש בסכין וידקר את אחיו. הנדקר יכול עוד לרוץ עד בית הרופא, אך שם באולם הב׳ת נפל וימת. הרוצח נתפש.

הסתה לדבר רע. הפוליציא בפרוסיא גזרה גזרת גרוש על סוחר יהודי מרוסיא, הדר בברלין. בראות פקיד הפוליציא, כי פקח, הוא הציעה לפניו, כי יהיה מרגל פרוסי ברוסיא ואז תתן לו הממשלה זכות אזרח בפרוסיא ושכר טוב. היהודי ספר את הדבר לעורך דין והציר הסו־ציאלי בעבעל בפרלמנט הוכיח את הממשלה על זה. המניסטר הכחיש את הדבר ויאמר, כי יהודי בדה זאת מלבו. עתה מודיע עורך הדין בעתון, כי המניסטר דבר שקר והמעשה אמת.

הבנות לשוד ולזבח. הפקידים הרוסים מבינים כגלוי זבח חדש ליהודים ולמשכילים רוסים. המניסטר הקודם לעניני פנים דורנובא שלח פקודות לכל הנציבים לשמור את השלים ולבלתי תת לעשות פוגרומים. כאשר אך התפטר המניסטר דורנובא חשבו הנציבים את גזרתו כבטלה. עתה פנו קצת הנציבים בשאלה אל המנים־טריום אם גזרת דורנובא קימת או בטלה, וקצת נציבים לא שאלו כלל, הם מכינים מדעת עצמם ע"י השוטרים והפקידים הנמוכים פוגרומים ליהודים ולמשכילים. היהודים בערים רבות אינם מאמינים בחיים. העשירים מניחים בתיהם ובורחים למרחוק. והממשלה הקונסטיטוצית שותקת למרות הבקשות והתחנונים הבאים אליה יום יום.

התנונות היהודים בפרוסיא. במספרי הסטטיסטיקה הפרוסית נראה בחוש איך יאבדו ויכלו מאליהם יהודים, שאינם חיים ע"פ דתנו, בלי גזרות שמד ובלי זבחי קנאה. בשנת 1904 נולדו בפרוסיא 7339 ילדים חיים ליהודים, שהם 18,7 אחוזים מכל אלף יהודים, ובשנה ההיא נולדו לאלף נוצרים 37 ילדים, כלומר כפלים מילדי היהודים, אף שידוע לכל שהיהודים בכלל יפרו וירבו יותר מעמים אחרים. לעמת זה נולדו ילדים בלי נשואים לנוצרים כפלים מאשר ליהודים, כי ליהודים נולדו כאלה רק 3,4 אחוזים ממאה ולנוצרים 7,1 ממאה ילדים. מספר החתונות אצל היהודים בשנה ההיא היה 3184 ובהן 582 נשואי תערובות בין יהודים ונוצרים. י"א התנים יהודים מכל מאה לקחו כלות נוצריות ותשע כלות יהודיות ממאה נשאו להתנים נוצרים. מספר המתים היו אצל יהודים 14,2 מכל אלף בשנה ואצל הנוצרים 20,4 מכל אלף. חצי המתים אצל הנוצרים מתו בילדותם, כלומר פחותים מבני ט"ו שנה, בעוד שאצל יהודים לא מתו בילדותם רק חמישית המתים. סבת הדבר היא, כי רבים הם העשירים אצל היהודים מאשר אצל הנוצרים, גם אין בהם פועלים ואכרים, שהם אינם יכולים להשגיח על ילדיהם, גם אין ילדים רבים ליהודים וממילא רוב המתים הם גדולים. מזה נראה מה מחוכמה ומשחיתה היא התנכלות עמים נאורים על עמנו יותר מהתנכלות אכזרים וגסים כהרוסים. בפרוסיא נתנו ליהודים חרות אזרחים ולא חרות לאומית ודתית, על כן יעזבו בני עמנו את עמם ואת דתם וידבקו בגוים, למען יוכלו להנות מזכיותיהם.

„האנשים הרוסים" כשעלתה במחשבה בפטרבורג לגרות את המון הרוסים הכשרים ביהודים ולכונן את ה„מאות השחורות", יסדו בכסף גבוה אגודת „אנשים רוסים". עליהם היה לעזור על יד הפוליציא בחלוקת הכרוזים, הקוראים להשמדת היהודים ובהברזת העלילות הבדות בקרב העם ובשכירות החוליגנים. עתה פרצה מהומה בין האגודות האלה, כי ראשי האגודות שלחו יד בכסף גבוה והם רוחצים בנקיון כפיהם. העתון הפטריוטי שלהן בטל, כי אין כסף והמאות השחורות אבדו את יסודן.

יהודי עוזר למניסטר ברוסיא. הסענאטור אנאטאל גאסמאן התמנה לעוזר המניסטר למשפטים ברוסיא. גאסמאן היה בבחרותו תלמיד בית מדרש הרבנים בווילנא. בכשרונו הנפלא משך עליו עיני שרי העיר וישלחוהו ללמוד על חשבון הממשלה. בגמרו למודיו המיר דתו ויעל מעלה מעלה. בווילנא יש לו אח יהודי הנוני.

הנחה ליהודים. הגנראל גוברנטור מקיוב השיג פקודה מן המניסטר לעניני הפנים להניח את היהודים הדרים במדינה בלי רשות, לשבת במקומם עד אשר יוטל גורל היהודים בחוק חדש.

הקלוב היהודי בדומא. החברה לדרישת שווי זכיות ליהודים, שהיא היתה מנהלת הבחירות של היהודים והיא מנהלת עתה את כל הפוליטיקה היהודית, התאספה בשבוע שעבר בפטרבורג, להועץ ע"ד תכסים מעשיה. ברוב דעות החליטה לחבר את צירי היהודים לקלוב אחד, למען יחזקו איש אחיו בדרשם זכיות היהודים.

שאלת החנוך באנגליא. באנגליא ינהיגו עתה חקי חנוך חדשים. בחקים האלה יש סעיף, כי בבה"ס של היהודים ילמדו דת רק שתי שעות בשבוע, בזה מצאו ראשי הקהלה מכשול גדול וישתדלו אצל המניסטר לחנוך לקבוע למוד התורה ושפת עבר שעה אחת בכל יום. המניסטר הבטיח כי יעיין בדבר. הבאנו את המעשה הזה, להראות מה בין אנשים חפשים ובין עבדי עבדים. הקהלות החרדות בגליציא מסתפקות בלמוד הדת שעה אחת בשבוע (כן הוא לפי החוק, אבל באמת אין לומדים רק לכל היותר שעה אחת בחדש) ולא הרבנים ולא ראשי הקהלות משתדלים להוסף על זה וילדי היהודים גדלים בלי כל ידיעת התורה ומתנכרים לעמם.

אסור ללמוד לשה"ק. ת"ח ירושלמי אחד מאוכלי החלוקה אין לו מה לעשות רק לפרסם תשובה ב„וילקט יוסף" היו"ל בבאניהאד בהגר, שאסור ללמוד לה"ק ואסור כפול ללמד נערות תורה, לפי ש„המתחדשים" עושים כן. כמובן יש לו ראיות מן התורה. ולאיזה דבר לא יוכל רב כזה להביא ראיה מן התורה? כל הות לבו הוא מוצא בתורה. מדברי הספרי דאומר בפירוש: אם אין אביו מדבר עם התינוק בלה"ק ואינו מלמדו תורה ראוי לו כאלו קוברו (הטעם מובן, כי המדבר עם התינוק בלשון העמים הוא מכריתו מעמו) מביא הצדיק הזה רק את ראשית הדברים: „כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו לשה"ק ומלמדו תורה", להראות שתכלית הדבור הוא רק כדי ללמדו תורה, אבל אסור להשתמש בלשון הקדש לדברי חול, אבל מותר וחובה על יהודי כשר, לפ"ד הצדיק הירושלמי הזה, לדבר עם התינוק אשכנזית, הגרית, פולנית וכו', אבל לא ח"ו עברית, כי עברית ידברו המתחדשים (קרי הציונים). את הבנות יגדו לשמד ולא ח"ו לתורה בציונים. ויודע הוא, שהגאון בעל ט"ז הורה ללמד גם את דבנות תורה, אבל לת"ח יש עצה: שדברי הט"ז „הם קשים מאד": אם אינם לפי רוחו הם קשים. כלומר יש בהם סודות, שאי אפשר להבינם. ראוי לדרוש אם כבר בטל הצדיק הזה פסח וחנוכה, שהמתחדשים אחזו בהם.

גם זה אנטישמי. יהודי פולני בא ברלינה וירא בבית הנתיבות אוטומט ועל פניו כתוב, כי הזורק אל החור י' פניג ישיג ציגרה. ויפן כה וכה וירא בי אין איש ויזרק אל החור ה' פניג ולא השיג האומה וישתומם: „מאין יודע הגולם הזה כמה זרקתי אל תוכו?" ויוצא עוד ה' פניג ויזרוק בחמה ויאמר: עתה מכרח הוא לתת, אבל לא יצא מאומה. ויגש אשכנזי ויזרוק י' פניג ותצא מיד ציגרה. „עתה ידעתי, אמר היהודי, פה גם הגולם הזה אנטישמי."

משדה הספרות והמדעים.

מקדמוניות היהודים בפראנקפורט דמאין.

סוף מגליון כ׳.

הרשימה נכתבה אח"כ לזכרון בודאי מפי הנמלטים, שנצלו מן המות, ועל פיהם חברו גם הסליחות והקינות על השמד. במובן אי אפשר היה לדעת בדיוק מספר הנהרגים הקדושים, וגם אלו שנרשמו נכתבו מפי הזכרון וע"י עדות. בפינקס המגנצי נרשמו קנ"ט הקדושים, ולפי הסליחות על השמד הזה נהרגו יותר מקע"ג. וקרוב לשער, כי נהרגו על קדוש השם עוד הרבה. — הרבה פרטים וידיעות מהגזרות והשמדים נשארו לנו לזכרון בספרי השו"ת, ע"י השאלות, שנתעוררו בדיני המרת הדת, אונס ועגינות. גם מ„ההרג הרב" הזה נשאר לנו לזכרון מקרה אחד בספר „אור זרוע", שעל פיו נלמוד לדעת פרטים אחדים מהגזרה, וזה הדבר: כלה אחת המירה בשעת השמד למראית עין, ואחרי שהיתה תפוסה זמן רב בין הגולים ואחרי כמה נסיונות לברוח עלה בידה להמלט. ארוסה חשבה לנהרגה או למומרת גמורה ונשא אשה אחרת. כנודע היו האירוסין בזמנם קדושין גמורים עם מסירת הטבעת, ולכן התעוררה השאלה, אם לחשוב את השבויה הזאת כבת ישראל כשרה וכארוסת האיש, אחרי שהוכיח סופה על תחלתה, שברחה מן הגוים, או לחשוב שנטמאה בין השובים ולאסרה. ר' יהודה ברבי משה הכהן פנה לחבריו הרבנים בשאלה ולפי הדברים החמים, שכתב במשך השאלה יש לחשוב שהיה קרוב לפרנקפורט וראה עני עמו וצרתו ביום ההרגה. [1])

וזו לשונו, כמו שנדפס בספר מהר"ח אור זרוע סי' רכ"א. „בתולה שנאנסה ביום הרג רב בוורנקוורט והיא ארוסה והארוס נשא אשה אחרת... וצערנו נודיע לרבים ואתם תבקשו עלינו רחמים... כי ידוע לנו ולאחרים שהיא ואחיותיה קמו בהימנותייהו. ועשיר מחשובי העדה רצה לתת להם הון רב שיקחנה והיא השיבה אינני חפצה, כי מאורשה אני לעברי, ועוד ידוע לי ולאחרים שכמה פעמים

---

[1]) הרש"ל מביא בתשובותיו סי, כ"ט ר' יהודה הכהן מפרידברג (הסמוכה לפרנקפורט). ויש לשער, כי זהו ג"כ ר' יהודה הכהן המובא בתוס' יומא (ס"ג ע"ב) ד"ה זריקת רמים „הקשה מורי קרובי הכהן ה"ר יהודה זצ"ל".

נסו לברוח ולא יכלו עד עת סיעתא דשמיא... אלו בנות מחוטבת שתחת חרב לטושה פתום בפיהם ולבם נכון למרום, ומעת שפתום בפיהם להאמין כדברי הגוים לא היו רשאים לגע בהם...״

ר׳ דוד בן שאלתיאל ור׳ משולם בר דוד היו בדעה אחת עם ר׳ יהודה הכהן, להתיר את האנוסה. אבל הרב ר׳ יצחק ב״ר משה מווינא לא רצה להסכים לזה ורצה לאוסרה וז״ל בתחלת התשובה: „לא לחלוק על ישיבת רבותי בא אני, כי איני כדאי, כי מפיכם אני חי ומימיכם אני שותה. אך באתי לדון בדבר הלכה בשעת מעשה לפני רבותי הנקובים בשם הכהן מורי דר׳ יהודה בן הר׳ משה הכהן זצ״ל והישיש הנכבד מורי הר׳ משולם בן רבי דוד זצ״ל והגבור בתורה מורי ה״ר דוד בן רבינו ה״ר שאלתיאל זצ״ל על דבר השאלה, שבא ליד רבותי. על זאת דוה לבנו וכדי להצטער ולהתאכל על הצריקים אשר נהרגו בוורנקבורט. ואשריהם ואשרי חלקם שקדשו בגופם את ה׳ הנכבד והנורא, וטוב לנפשותם, כי נמלו לעצמם טובה. והבחורות והצנועות נאנסו ולבם לגבוה, באשר הוכיח סופם על תחילתם ואסור לספר בגנותם ומצוה לדבר בשבחם״... (אור זרוע סי׳ תשמ״ו. ועי׳ גם מהר״ח אור זרוע סי׳ ק״ג ועי׳ ג״כ שם סי׳ צ״א בדין עגונה מהה״ג הגדול בפרנקפורט.

ע״י השמד הראשון הזד נהרסה קהלת פפר״מ עד היסוד, אבל שנים אחדות אחרי ההרג שבו היהודים לפרנקפורט עוד הפעם. באיזה שנה היה הדבר הזה וכמה מספר השבים לא נדע, אבל זה ברור, כי בשנת מ״ח לאלף הששי כבר היתה שם שנית קהלה חשובה, שבשמה חתמו על תעודה שני ראשי הקהל, רבי אנשיל „מורה היהודים״ (Magister Judaeorum) ורבי יצחק מברוכשילדא בשם כלל היהודים (Universitas Judaeorum). הקהלה היתה כנראה לא גדולה, אבל חבריה היו עשירים וחשובים אצל התושבים הנוצרים וההנהגה העירונית. וכאשר בקש המלך בשנת 1292 (נ״ב לאלף הששי) לקחת מאתם מס סכום גדול, לקחם ראש העיר היינריך פון פרונהיים תחת חסותו והצילם. עול המסים היה אז בכלל כבד מאד. המסים, ששלמה הקהלה היהודית, עלו לסך שבעה—עשרה אלף זהובים. מסי היהודים עלו בימים ההם עד רביעית כל הונם. וזה מלבד המסים היוצאים מן הכלל. לפעמים גבו מיחידים מסים עד שלישית הונם. (עי׳ גרץ חלק שמיני צד 438). מהר״ח אור זרוע כותב בסמן ק׳ בתשובה בענין חלוקת המסים: ושמעתי באותה שעה שמורנו ורבנו מאיר זצ״ל אמר, אפילו אם היו חיבים לתן מס מן הקרקעות לא היו חיבים לתת רק רביע שוים... ועי׳ גם תרומת הדשן סי׳ שמ״ו. ובסימן רנ״ג כותב מהר״ח אור זרוע: „ועוד מעשים בכל יום שלפעמים המלך תופס אחד מבני העיר ולוקח כל אשר לו״. בהרבה קהלות שלמו המסים רק מן מטלטלים, אבל לא מקרקע, ואפשר שהיה זה גם מפני שאין הקרקע עלול הרבה להפסד במו מטלטלים. בכלל לקחו אז מסים מן היהודים, כפי שהיה אפשר להוציא מהם באונם. בהרבה מקומות הרשו ליהודים לעסוק רק בעסק הרבית, ולקחו מהם מס עד יותר מחמישית הונם.

יחד עם מצב הקהלה הטוב התפתחו בה למוד התורה וגמלות חסדים, והרבה צדקה וחסד עשו גם מחוץ לגבולות קהלתם. וכאשר מת רבינו מאיר מרוטנברג בבית הסהר וגויתו נשארה עצורה שם גם אחרי מותו, למען הוציא סכומים גדולים בעד פדיונה מאת תלמידיו ומוקיריו הרבים, שלם ר׳ אלכסנדר זוסלין בן שלמה וויםפסן את את כסף הפדיון ויפדה את גוית מהר״ם ז״ל ויבא אותה לקבורה בביה״ק בוורמיזא, ושכרו היה, כי אחרי מותו נקבר אצל קבר מהר״מ ז״ל. שתי המצבות הפשוטות העומדות על קבריהם בבית הקברות במגנצה הן אות זכרון לאהבת התורה וגמלות חסדים, שהן הן נתנו לישראל כח ואמץ להחזיק מעמד נגד כל הגלים שעברו על ראשו. למוד התורה שנתרבה בהקהלה, עורר עוד הפעם לחבור ספר ילקוט. בפעם הזאת ילקוט הלכה חשוב, הוא הספר „אגודה״. מחברו היה רבי אלכסנדר זוסלין הכהן מפרנקפורט, שהתגורר לפנים גם בקלן וערפורט. מגיה ספר אגודה דפוס קראקא בשנת של״א כותב בהקדמתו: מצאתי בספר ישן וז״ל. ספר אגודה עשה אותו גדול, ששמו מהר״ר אלכסנדרי הכהן, ושנוי שמו היה מהר״ר זוסלין מק״ק וורנקוורט והוא ה״ר ז״ך. עכ״ל.

ספר אגודה כשמו כן הוא. בו נאספו בקצור נמרץ הרבה תשובות ופסקים להלכה למעשה מאת המחבר בעצמו, ותיכף אחרי התפרסמו נתקבל לספר הלכה חשוב, שפוסקים כמותו, ואחרי שהיה גדל הכמות ולא נקל היה להעתיק את כל הספר, נעתקו ממנו הרבה קצורים וחלקים שונים ממנו, שאחד מהם נודע בשם „חדושי אגודה״, שנדפס יחד עם תשובות מהר״י ווייל בעיר האנוי בשנת ש״ל. בו נאספו רק הלכות מעטות ויש לשער שכותבו לא רצה להעתיק את כל ספר אגודה, רק רשם לזכרון חדושים והלכות, שהיו נחוצים לו או שמצא בהן איזה חדוש.

את זמנו של בעל האגודה אי אפשר להגביל בבירור. נודע לנו רק זה, כי כתב את ספרו אחרי מות מהר״מ מרוטינברג, ומהרי״ל מולין מביאו כבר בתור פוסק מובהק, שיש לסמוך עליו. לפי זה צריך לאמר, שחי במשך זמן ס—ק״ם לאלף הששי. ואחרי שנמצאו בהארכיב בפפר״מ תעודות, שנתנו בשנת 1394 (קנ״ד לאלף הששי) „למורה היהודים״ (Lehrmeister) זוסלין משפירא, אפשר היה לחשוב, כי זהו מחבר האגודה, אבל מהרי״ל ווייל בתשובותיו מביא, כי הרב בעל האגודה חי קודם הגזרות [2]), ולכן חושבים החוקרים, כי מחבר האגודה הוא ה״ר זיסקינד מקאלן — שנקרא גם ר׳ זוסלין מערפורט —, שנמצאו בארכיב הפרנקפורטי תעודות משנות 1344-45 (ק״ד-ק״ה), שנתנו על שמו, וכפי הנראה הוא מחבר ספר האגודה, כי בספרו מביא כמה פעמים מנהגי ערפורט וקאלן ומזה ראיה שגר שם קודם, ולפיכך נקרא בפראנקפורט בשם רבי זוסלין מערפורט ובן ר׳ זיסקינד מקאלן.

לפי שמביא מהרי״ק בתשובותיו נראה שהיה בן זמנו של רבנו יעקב בעל הטורים, שחי גם כן בערך שנת ק׳ לאלף הששי, וצעיר ממנו.

מלבד רבי זוסלין בעל האגודה נודע לנו מחכמי פרנקפורט בתקופה השניה של השלום והמנוחה עוד רבי אברהם מהנובא בשנת הצ״ב (1332).

עת המנוחה לא ארכה הרבה. בשנת ק״ט, שנת המות השחור, שנת צרה ומצוקה, שנהרגו על קדוש השם כמה אלפים מישראל ונחרבו כמה וכמה קהלות מפוארות, עבר הכוס עוד הפעם על קהלת פרנקפורט. שנית נחרבה כלה עד היסוד, ואין בין ההרג הראשון להשני אלא זה, שבו לא הציעו עוד המחריבים לבני ישראל לבחור בהמרה או במות, רק מות אכזרי מכל עברים ע״י אנשי עולה, ביניהם גם כהנים וכמרים. שהסיתו את ההמון, שהרגו והכו בלי חמלה ולא חסה עינם גם על זקנים וילדים, והיו ביניהם הרבה מהכמרים ה„גייסלברידר״. ראשי הרשעים המחריבים, שקראו לעצמם שם כבוד „הורגי היהודים״ (Juden-Schläger). כל מי שלא נמלט נהרג בענוים קשים ומרים על קדוש השם. בין הקדושים נמצא גם את רבי גומפרכט הנרשם בין קדושי פרנקפורט משנת ק״ט בפינקס של קהלת דייץ.

אבל שנים אחדות אחר הגזרה שבו היהודים לפרנקפורט, ובשנת קכ״ג כבר היתה שם עוד הפעם קהלה עברית, שרבניה היו רבי יוסף לאצפה (עד שנת קל״ד) ואחריו הר״ר אשר, הוא שחבר את „הודוי״ למתים על קדוש השם, הנדפס בספר „יוסף אומץ״, שהיה אז צרך השעה, כי חייהם היו תלואים להם מנגד, ובכל שעה יכלו הגזרות והריפות וההריגות להתחדש.

אנ״י.

---

[2]) „ואותו שתקן ספר אגידה היה קודם הגזרות והיה למדן מופלג״. גם מהר״י קולון בתשובותיו סי׳ קס״ג ומהר״י ברונא סי׳ ק״ב מביאים את דעת מחבר ספר האגודה בענין ת״ח. בשם ה„גזרות״ בזמן ההוא כונו לגזרת שנת ק״ט (1349), היא שנת המגפה השחורה

פחד — לרפואה. העתונים באמריקה מספרים נפלאות על אדות חולים אחדים בסאן-פראנציישקא, שלא היתה כל תרופה למחלתם וכאשר פרץ שם רעד האדמה הבריאו פתאם וירדו ממטותיהם ויצילו את עצמם וגם את אחרים. המחלה היתה ג ו ם א (לאהמונג). היפוקרט היוני בכר הזכיר, כי אלם יכול לשוב להשיג כח הדבור כהבהלו מפחד פתאם. סבת מחלת הגופא הכללית אי של אחד האברים היא לפעמים אבדת כח השלטן של המח על שרירי האברים ואם יעיר איזה כח אדיר את כח השלטן מתרדמתו, אז ישוב המח לשלוט על האבר היבש. ואין כח אדיר כחרדת פתאם, המרעיד את המח וכל כחותיו הנרדמים. אפשר אמנם לעשות בערמה ולהחריד חולה כזה פתאם, להשיבו לאיתנו, אבל הרופאים אינם רוצים לקבל עליהם את האחריות, כי לפעמים ימות חולה כזה מפחד פתאם. הרופאים הטבעיים עושים תחבלה אחרת. הם משפיעים על החולה חפץ חזק להבריא בכח סוגסטיבי וזה מועיל לפעמים.

מספר הכוכבים. הפרופסיר פיקרינג מבית מצפה הכוכבים בבסטון באמריקה חפץ לחבר את חברות התוכנים בכל העולם לאגודה אחת, למען ימנו מספר לכוכבים הנראים ברקיע, הפרופסור פיקרינג יעריך מספר הכוכבים הקטנים מהמדרגה הט״ז לערך חמשים מיליון. הדבר קשה מאד, יען פני הכוכבים משתנים מרגע לרגע וקשה להבדיל ביניהם, אך החוקר מקוה שבעזרת פוטוגרפיה יצלח הדבר.

ים בוער באש אצל טמפירא, עיר על שפת ים מכיקא באמריקה הצפונית, מכוסים מי הים כשטה כמה פרסאות בלהבות אש. יש לשער, כי בעבור רעד האדמה נפתח מעין נאפט על שפת הים, השמן משתפך על פני הים ואיש אחד, שבקש לנסות את החמר, הצית בו אש.

פרי העץ. בקרוב יתחילו להגמל פרי העץ וראוי לדעת תועלתם לבריאות הגוף. הטעם הערב של הפירות בא מחמץ הצמחים ומשמנים שונים הנמצאים בפירות במדה מצערה מאר. ערך המזון של הפירות הוא בנפת אשר להם. יש בהם גם מיני מלח והם נחוצים להתהוות הדם והעצמות, להשלים את הנחסר מהם יום יום. בכלל טובים פירות חיים מפירות שלוקים, כי ע״י חום הבשול יפוגו מהם החמרים המצויים בהם רק במדה מצערה. אך פרי מבושל נוח לעכול מפרי חי. הפירות בין חייב ובין שלוקים יפעלו להעיר את פעולת המעיים. הנעצר יכול להשתמש בהם במקום אמצעי שלשול. אפשר לאכל פירות שונים כל ימי השנה. כי הם נמצאים במצב יבש או כבושים בנפת.

„Gresham". בלנדון היתה כיום 17 לח״ז האספה הכללית של חברת אחריות החיים „גרעשאם״. תוצאות הנהגת העסק של שנת 1905 הן, שגדלה הקרן הקימת של החברה בסך 7,451.338 כתר. עתה עולה הון החברה אשר בידה (אקטיווא) לסך 223,817.069 כתר. הריוח הנקי הוא 7,085.141 כתר. מזה נחלקו בין האנשים הבטיחים עם ריוח מן העסק 5,295.843 כתר בתור דיווידנדים. 588.427 כתר נחלקו בין בעלי המניות וסך 1,200.871 כתר נשארו למשמרת בתור רזרווה, אולי ירד שעור הרבית של כסף. אף שחברת „גרעשאם״ חושבת את ערך כספה המונח בתור רזרווה על בסים רבית של ג׳ פרוצנט ומחצה ועסקיה עשו עד כה יותר מד׳ פרוצנט, בכל זאת נקבעה ההוספה הזאת להרזרווה לעתיד ליתר תקף ועוז. כל ההכנסות מתשלומי הבטיחים, מרבית וכו׳ עלו לסך 32,777.080. תשלומי החברה במקרי מות נשארו כפי השעיר שנערך מראש ויעלו ביחד עם הדיווידנדים המגיעים לחברים לסך 11,211.813 כתר, ובהשלומים על יסוד הגעה לשנים נועדות עלו לסך 6,855.344 כתר. — מלבד סניפי החברה אשר לה בארצות המזרח הקרוב, בהודו המזרחית ובאפריקה הדרומית, יש לה גם מושבות קבועים במדינות אמריקה הדרומית ובהודו המערבית. בסניפה אשר באוסטריא התרבו עסקיה נגד אלה של השנה הקודמת בסך שתי מיליונים כתר הונה המונח באוצר המרכזי של הממשלה האוסטרית לבטחון האנשים המבטחים אצלה, וקרקעות והלואות על פוליצות, עולה לסך 33,/43.421 כתר.

אני וכל בנ"ב מברכים את הרה"ח ר' שלמה יסוף קרנן ורעיהו ליום השיאם את בתם הבכירה רבקה למר זאב לנקרם נ"י, בברכת מז"ט.
משה יוסף הלמן.

ברגשי אהבה וגיל אגיש במז"ט לידידי מר יהודה דוד לחתונתו אם מרת חי' בת הגביר מו"ה יעקב עפשטיין מסאניק.
מהתיהו קאלטער — פ־עמישלא.

ברגשי אהבה אגיש ברכת מז"ט לש"ב מר יצחק יוסף זילבערמאנן מטעשען ליום בואו בברית הנשואין עם מרת רעבל בת הג' ר' משה חנוך קריעזער בנייא-באנדעץ.
יצחק יוסף קיהלבערג.

Konkurs.

An der israelitischen Cultusgemeinde Zabłocie bei Saybush ist ab 1 August 1906 die Stelle eines qualifizierten, der deutschen Vortragssprache mächtigen Religionslehrers zu besetzen. Derselbe hat auch als חזן zu fungieren, und eventuell auch Gesangsunterricht in der Schule zu ertheilen. Der Gehalt beträgt 1400 K. jährlich, nebst üblichen Emolumenten. Bewerber um diesen Posten haben ihre Zeugnisse nebst Angabe ihres Alters und des Familienstandes längstens bis zum 15 Juni 1906 an den gefertigten Cultusvorstand zu richten. Reisespesen werden nur dem Akzeptierten vergütigt.

Zabłocie am 20 Mai 1906.

Der Cultusvorsteher
Moritz Seifter.

וויר ברינגען היערמיט דעם פ. ט. פובליקום צור קעננטניס, דאס דיע רענאמירטע לעמבערגער כשר-זעלבווארענפאבריק דער פירמא **פאסטעט קאמפ.** נונמעהר אין דען בעזיטץ דער פירמא **בלאנקשטיין עט פרענקעל** איבערגעגאנגען איזט. די פאבריק איזט יעטצט מיט דען נייעסטען מאשינען פערזעהן אונד ערציינגט די שענסטען סאלאמי, זאווי אלע פערשידענען זעלבווארען-סארטען צו ביליגסטען פרייזען. שטעהט אונטער אויפזיכט דעם ביד"צ דפה.

Blankstein & Frenkel, Lemberg, ul. Gazowa 10.

הויפט פיליארען אין לעמבערג: קארל-לודוויג שטראסע 41, באימוף 18 באזשניצא 20.

מעין הישועה WYSOWA

עולה בערבו על יתר מקומות הרפואה אשר בגליציא, באשר יעידו הרופאים היותר מומחים. שבעה מעינות נמצאים פה, שהם היים לנפש נענה ושקוצמוהסל'ו כל חולים במחלות פנימיות וחיצוניות, כמו חראנישע קאטהארהע, לונגעי שווינדזוכט, נעדערמעליידען בלוט-ארמוט, חראנישע געלענק-רהיימאטיסמענהיפאכאנדריע אונד היסטעריע וכו' וכו'. וויסאווא מצטיינת גם באויר צח וטהור מאד, הבא מרכסי הרים, אשר יסובבוה וביער נפלא, שאין קץ ליפיו, בעלי מעין הישועה הזה יהודים הם והמקום נקי איפא ממחלת האנטיסמיטיסמוס. אשר יתענו בה חולים יהודים ברוב מקומות הרפואה. בתי המאכל בהכשר היותר גדול והכל במחיר שוה לכל נפש.

סדר הנסיעה לוויסאווא הוא: מקראקא דרך טרניב—גריבוב, ומגליציא המזרחית דרך יאסלא—זאגארזשין וגארליצע.

דיא
פיינסטע אללער מארקען
איזט
„צערעס"-שפייזע-פעטט!
(אוים קאקאבניססען).
דאס בעסטע צום
באקען, בראטען אונד **קאבען**
Nährmittelwerke „Ceres", Aussig.

די ערצייגונג אונטערליעגט דער כעמישען קאנטראללע דער פאס האהען ק. ק. מיניסטער דעס איננערן געגעהמיגטען אונטערזוכונגסאנשטאלט פיר נאהרונגס-אונד גענוסמיטטעל WIEN, IX. Spitalgasse 31

די קויפער פאן צערעסשפייזעפעטט זינד בערעכטיגט, די וואארע אין אריגינאל-פאקונג אין דער אנשטאלט קאסטענפריי אונטערזובען צו לאססען.

דיא געווינגע גאראנטירט דער שטאאט.	גליקס־אנצייגע.	גרעסטער טרעפפער עווענט. 6000 000 מארק.

ערסטע ציעהונג 21. ייני.

איינלאדונג צור בעטהיילינונג אן דען
געווינז־שאנצען
דער פאם שטאאטע האמבורג גאראנטירטע גראסע געלד־לאטעריע, איי וועלכער
9 מילליאנען 25,285 מארק
זיבער געוואננען ווערדען מיססען.

דיא הויפטגעווינע דיעזער פארטהיילהאפטען געלד-לאטעריע זינד פאלגענדע, נאמליך: דער גרעסטמעגליכסטע געווינן איזט אים גליקליכסטען פאללע: **600,000** מארק.

1	פרעמיע א	300,000	מארק
1	" "	200,000	"
1	" "	60,000	"
1	" "	50,000	"
1	" "	45,000	"
1	" "	40,000	"
1	" "	35,000	"
1	" "	30,000	"
1	געווינן "	100,000	"
1	" "	60,000	"
1	" "	50,000	"

1	געווינן א	40,000	מארק
1	" "	30,000	"
7	געווינגע "	20,000	"
1	געווינן "	15,000	"
11	געווינגע "	10,000	"
36	" "	5,000	"
83	" "	3,000	"
160	" "	2,000	"
428	" "	1,000	"
583	" "	300	"
181	" "	200	"

אים גאנצען ענטהאלט דיא לאטעריע, וועלכע אויס 7 קלאסען בעשטעהט, 92,000 לאזע מיט 44,655 געווינען אונד 8 פרעמיען, זאדאסס נאהעצו דיא העלפטע אללער לאזע זיכער געווינגען מוס.

דער גרעסטמעגליכסטע געווינן 1-שטער קלאסע בעטראגט אים גליקליכסטען פאללע M. 50,000, שטייגט אין דער 2-טען קל. אויף M. 55,000, אין דער 3-טען אויף M. 60,000, אין דער 4-טען אויף M. 65,000, אין דער 5-טען אויף M. 70,000, אין דער 6-טען אויף M. 80.000, אין דער 7-טען אויף M. 600,000.

פיר דיא **ערסטע קלאסע**, דערען ציעהונג אמטליך

אויף דען **21 יוני** פעסטגעזעטצט, קאסטעט:

דאס גאנצע אריגינאללאז נור מארק 6.—
דאס האלבע אריגינאללאז נור מארק 3.—
דאס פיערטעל אריגינאללאז נור מארק 1.50

דיא איינלאגען פיר דיא פאלגענדען קלאסען זאוויא דאס גענויע געווינן-פערצייכניס זינד אויס דעם **אמטליכען**, מיט **שטאאטסוואפפען** פערזעהענען **פערלאזונגס-פלאן** ערזיכטליך, דען איך אויף וואונש אים פאראויס **גראטיס** אונד **פראנקא** צוזענדע.

יעדער בעטהייליגטען ערהעלט פאן מיר נאך שטאטגעהאבטער ציעהונג זאפארט דיא **אמטליכע** ציעהונגסליסטע **אונאויפגעפאדערט** צוגעזאנדט.

דיא אויסצאהלונג אונד פערזענדונג דער געווינגעלדער
ערפאלגט **פאן מיר דירעקט** אן דיא אינטערעססענטען **פראמפט אונד אונטער שטרענגסטער פערשוויעגענהייט.**

בעשטעלונגען ערביטע פער **פאסטאנוויזונג** אדער אויך געגען **נאכנאהמע.**

מאן ווענדע זיך דאהער מיט דען אויפטרעגען דער נאהעבעפארשטעהענדען ציעהונג האלבער, זאגלייך יעדאד ביז צום

21. יוני ד. י.

פערטרויענספאלל אן

Samuel Heckscher senr.
Bankgeschäft in HAMBURG.

PATENTE aller Länder erwirkt
Dr. FRITZ FUCHS
beeideter Patentanwalt.
Mitarbeiter: INGENIEUR
A. HAMBURGER
Telephon 2460
Wien, VII. Siebensterngasse 1.

פיר ברוכליידענדע

ראדיקאלע הילפע אהנע אפעראציאן. פערלאנגען זיא גראטיס אונד פראנקא דיא נייא ערשיענענע בראשירע פאן **מ. פריליך**, ספעציאליסט פיר ברוכליידענדע אונד ערפינדער דער ק. ק. פאט. באנדאזען, אין לעמבערג, גראדעצקא-גאססע 35.

אגודת „פרי עץ הדר" במושבות יהודה באה"ק

(שבה התאחדו כל בעלי הגנים העברים של האתרוגים הכשרים).

הננו פונים בזה אל אחינו ב"י בכל מקומות מושבותיהם, להזכירם ולעוררם, שישימו את לבם לדעת, כי אתרוגים בשרים בלי שום שמץ חשש הרכבה (וזה כבר ידוע לכל, שאתרוג מורכב אין שמו אתרוג ואסור לברך עליו בחג) ימצאון רק אצל אגודתנו! כי אתרוגי גננו עומדים תמיד — מנטיעתם עד לקיטתם ועד המכרם בשוק — תחת השגחת הרבנים הגאונים בידה"צ שבירושלם וביפו, כפי התעודות, שהננו נותנים בזה לעיני הקוראים:

א) בשם ה'. **שלום רב להרב המ' וכו' ר' יצחק רבינוביטש ושלשת חבריו שליט"א.**

על שאלת מעכת"ר בדבר האתרוגים נוכל להשיב רק, כי גני אתרוגי מושבות אחב"י בארה"ק ידועים לנו מעדות המנוח הגאון הצדיק ר' נפתלי הערץ הלוי זצ"ל, שהי' האב"ד ביפו והמושבות, שעד כה לא הי' בהם חשש הרכבה ובאם תהי' עליהם גם להבא השגחת הגאון הצדיק הר"ר אברהם יצחק הכהן קוק, יבדל לחיים, שהוא כעת האב"ד ביפו ובהמושבות ת"ו, והפרשת תו"מ יהא אם ת"י היר"א כו' ר' יודל מאניש נ"י כמקדם או ת"י איש נאמן אחר, שיעמיד ע"ז הגאון הצדיק הרא"י הכהן שליט"א הנז', אין כמוהם לדין קדימה מצד כשרותם, מצד „שלכם", מצד שמירת דיני ערלה ותו"מ, מצד חזוק ישוב ארה"ק ומצד החזקת ידי אחינו המשקים בזעת אפם את ארצנו הק'. — הבעה"ח בד"צ דקהלות אשכנזים י"ט סיון תרס"ה בתוככי עה"ק ירושלם ת"ו.

נאם **חיים יעקב שפירא**
נאם **שאול אלחנן** בהר"א ז"ל (מקום החותם)
נאם **ארי' ליב** בהרא"ד ז"ל

ב) הנני בזה להודיע לאחב"י, יראי ד' וחושבי שמו, המהדרים במצות, ודבקים באהבת ארצנו הקדושה, ת"ו, כי האתרוגים של הגנות, אשר לאחינו האכרים בראשון לציון, הלא המה ה"ר נפתלי הלל, ור' יצחק זאב טאפאראיוסקי ר' בנימין פיין, ר' אהרן מרדכי פרימאן, ור' יהודא אידל צלאליכין, הנם עומדים תחת השגחתי, והם בדוקים יפה מחשש הרכבה, ומנוקים מתערובות ערלה, ומשגיח ת"ח ויר"א מירושלים עה"ק ת"ו עומד להשגיח על הפרשת תרומ"ע כדין תורה, ותחת ידו יהיו מסורים בע"ה כתבי ההכשר שלי אלו, חתומים בחותמי. ע"כ כל הזוכה לקיים מצות פרי עץ הדר מהגנות הללו, הוא בטוח בע"ה שהוא מקיים מצוה כמאמרה, מפרי אה"ק בתכלית הכשרות. בעה"ח יום א' ד' תמוז, כרחובות אשר ביהודה ת"ו.

אברהם יצחק הכהן קוק,
עבד לעם קדוש על אדמת הקודש בעיה"ק יפו והמושבות תובב"א.

ולמען לא יהיה מקום לטעות הננו מכריזים ומודיעים לאחינו גלוי ומפרש, כי כל האתרוגים הנמכרים ע"י סוחרי אתרוגי ארץ ישראל הנם כלם מורכבים, והמקום האחד והמיוחד שבו משיגים אתרוג כשר מפרדסי אחינו שבארץ ישראל הוא אך ורק אצל אגודתנו, כפי התעודות המעידות עליהם. ותעודות באלה אין בידי שום סוחרי אתרוגים אחרים.

ומלבד צד „הכשרות" של אתרוגי אגדתנו שבזה, הנם היחידים והמיוחדים מכל שאר אתרוגי ארצנו ואתרוגי חו"ל, כי הנם גם יפים ומהודרים למדי ונמכרים באותו המחיר של האתרוגים המורכבים.

בעת ממכר האתרוגים נודיע בעתונים את שמות האגודות והחברות והסוחרים, שיקנו מאתנו אתרוגים, למען ידעו אחינו להזהר מהסוחרים הרמאים ובטוחים אנו באחינו שומרי מצוה וחובבי „פרי הארץ וישובה, כי ישימו לב למודעתנו, למען לא יכשלו באתרוגים מורכבים ולמען הביא ישע וברכה לאחיהם עובדי אדמת הקודש ולהרחבת ישוב ארצנו משאת נפש כל איש ישראל.

אגודתנו פתחה מעהה בית משרה (ביורא) ביפו, להשיב דבר לכל השואל בענין האתרוגים.

ברגשות כבוד ויקר וברכת ציון
חברי האגודה.

האדרסה:
Gesellschaft „Pri Ez Hador" Jaffa, Palästina.
לטלגרמות: Feyn. Jaffa.

Wyd.: { Naftali Hof. S. M. Lazer.
Odpowiedzialny Redaktor: S. M. Lazer
Drukiem S. L. Deutschera w Podgórzu